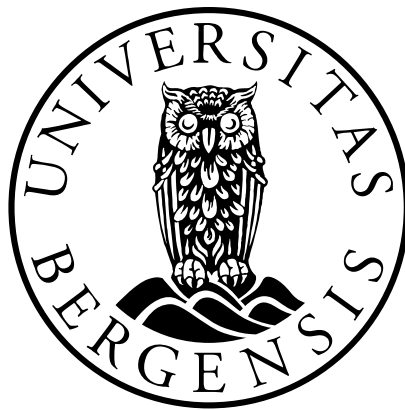

Rettighetshaverens ansvar for tjenesteyterens tap ved misbruk av BankID

*Hvilke krav stilles til rettighetshavers kunnskap
ved forsettlig mislighold etter finansavtaleloven
av 2020 § 3-20 (4)?*

Kandidatnummer: 272

Antall ord: 14838

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2023

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Introduksjon	3
1.1 Presentasjon av tema	3
1.2 Avgrensning	4
1.3 Metode og metodiske utfordringer	5
1.4 Typetilfeller	6
1.5 Den videre fremstillingen	8
2 Ny finansavtalelov	9
2.1 Tidligere regulering	9
2.2 Finansavtaleloven av 2020	10
2.2.1 Presentasjon av finansavtaleloven § 3-20	10
2.2.2 Tolkningsspørsmål	12
3 Forsettlig mislighold	13
3.1 Introduksjon	13
3.2 Forsettlig mislighold i privatretten	13
3.2.1 Forsettskravets funksjon og innhold	13
3.2.2 Betydningen av rettsvillfarelse i privatretten	15
3.3 Forsettskravet i finansavtaleloven § 3-20 (4) – Betydningen av villfarelse	16
3.3.1 Introduksjon	16
3.3.2 Ordlyd	17
3.3.3 Forarbeidene	18
3.3.4 PSD 2 og dens gjennomføring i Danmark og Sverige	19
3.3.5 HR-2022-1752-A	22
3.3.6 Formålsbetraktninger og reelle hensyn	23
3.4 Unnskyldelig rettsvillfarelse etter finansavtaleloven § 3-20 (4)	28
3.5 Sammenfatning	30
4 «Måtte forstå»	31
4.1 Introduksjon	31
4.2 Bakgrunn for ordlyden – Spenningsforhold med PSD 2?	31
4.3 Tradisjonell forståelse av ordlyden «måtte forstå»	32

4.4	«Måtte forstå» etter finansavtaleloven § 3-20 (4)	34
4.4.1	Ordlyd og forarbeider	34
4.4.2	PSD 2 i Danmark.....	35
4.4.3	PSD 2 i Sverige	37
4.4.4	Formålsbetraktninger og reelle hensyn	39
4.5	Sammenfatning.....	40
5	«Nærliggende fare»	42
5.1	Introduksjon	42
5.2	«Nærliggende fare» - etter andre regler	42
5.3	«Nærliggende fare» etter finansavtaleloven § 3-20 (4).....	43
5.4	Sammenfatning.....	45
6	Avsluttende bemerkninger	46
	Litteraturliste	48

1 Introduksjon

1.1 Presentasjon av tema

De siste tiårene har det skjedd en rask teknologisk utvikling i finansmarkedene. Dette har gjort finansielle tjenester enklere å bruke og mer tilgjengelig. I dag får bankens kunder tilgang til finansielle tjenester hjemmefra ved hjelp av enkle tastetrykk. En sentral bidragsyter i den store digitaliseringen er utviklingen av e-legitimasjon og e-signaturløsninger. BankID er den norske e-signaturløsningen og kan brukes til å inngå avtaler digitalt.¹ Løsningen har status som kvalifisert elektronisk signatur og har samme rettsvirkninger som en håndskreven signatur.²

Selv om digitaliseringen av banktjenester har gjort bruk av finansielle tjenester enklere, mer tilgjengelig og mer effektiv, har digitaliseringen også ført med seg ulemper og risiko for misbruk. Ved å tilegne seg rettighetshavers³ digitale signatur, kan andre gjennomføre uberettigede handlinger i rettighetshaverens navn. BankID-en kan blant annet misbrukes til å inngå kreditt- og låneavtaler i rettighetshavers navn. Rapport om samfunnssikkerhet og digitale identiteter (SODI) fra 2022 viser at misbruk ved opptak av lån og kreditt utgjorde en betydelig andel av svindelsakene rapporten bygget på.⁴ SODI-rapporten er en rapport om misbruk av elektronisk identifikasjon og baserer seg på en empirisk studie av kjennetegn ved svindelsaker.⁵ Rapporten bygger på saker som har blitt behandlet av rettshjelptiltakene, Jussbuss, JURK og Gatejuristen og viser at hele 61 % av svindelsakene som utgjorde grunnlaget for rapporten, var uberettigede låne- og kredittopptak.⁶ Til sammenligning var 17 % av misbrukstilfellene kjøp av varer og tjenester, og 17 % overføringer ut av konto.⁷

¹ BankID brukes ved å kombinere innehaverens personnummer med en engangskode fra en kodegenerator og et personlig passord. I stedet for å benytte kodegeneratoren kan BankID også brukes ved å kombinere personnummer og det personlige passordet med BankID på mobil hvor rettighetshaver må godkjenne et kodeord på sin mobil ved bruk av en firesifferet personlig kode. En siste mulig bruk av BankID er å benytte BankID appen, hvor rettighetshaver må godkjenne signering i en app, samt bekrefte innlogging med passord.

² EU nr. 910/2014 eIDAS-forordningen transaksjoner basert på eID

³ Begrepet rettighetshaver brukes i denne avhandlingen for å beskrive innehaveren av e-signaturen/BankID-en.

⁴ Ellen Benning Brataas, Mira Sofie Stokke og Amelia Svensson: «Rapport om misbruk av eID, Universitetet i Oslo (SODI rapport 1/2022) s. V

⁵ SODI rapport 1/2022, forside.

⁶ SODI rapport 1/2022 s. V

⁷ SODI rapport 1/2022 s. V

Når BankID misbrukes til å inngå finansielle avtaler, vil den finansielle avtalen mellom banken og rettighetshaver som utgangspunkt anses ugyldig etter de ulovfestede reglene om falsk.⁸ Falsk utgjør en sterk ugyldighetsgrunn og innebærer at dersom den som fremstår som løftegiver aldri har gitt et slikt løfte, vil avtalen være ugyldig.⁹ Når avtalen er ugyldig vil rettighetshaver ikke være forpliktet av låneavtalen. Banken vil da oppleve et økonomisk tap tilsvarende den utbetalte kreditten.

Dersom rettighetshaveren har muliggjort misbruket ved å dele sin e-signatur med andre, oppstår det et spørsmål om rettighetshaveren bør være nærmest til å bære tapet. Dette vil i så fall kunne gå hardt utover forbrukeren som kanskje ikke vil være i stand til å håndtere den belastningen et slikt tap påfører dem. Et sentralt funn i SODI-rapporten var at misbruk av BankID til opptak av lån og kreditt var den misbrukssituasjonen som medførte størst økonomisk belastning for rettighetshaveren.¹⁰ Risikoene knyttet til BankID-løsningen fordrer derfor et godt rettslig rammeverk for å sikre at tilliten til de digitale signaturløsningene ivaretas.

I denne avhandlingen skal jeg gjøre rede for reglene om ansvarsfordeling etter Lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler (finansavtaleloven) § 3-20. Finansavtaleloven § 3-20 regulerer ansvarsfordelingen mellom rettighetshaver og tjenesteyter ved misbruk av e-signatur. Avhandlingen skal foreta en analyse av finansavtalelovens § 3-20 (4) som regulerer i hvilke tilfeller rettighetshaver kan bli ansvarlig for hele bankens tap ved misbruk av e-signatur.

Spørsmålet for avhandlingen er hvor grensene for forsettlig pliktbrudd etter finansavtaleloven § 3-20 (4) går, og nærmere bestemt hvilke krav som stilles til rettighetshavers kunnskap ved forsettlig pliktbrudd etter finansavtaleloven § 3-20 (4).

1.2 Avgrensning

Ved misbruk av e-signatur oppstår det flere tilgrensende problemstillinger. For å foreta en grundig analyse, er det derfor hensiktsmessig å gjøre enkelte avgrensninger. Først og fremst avgrenser avhandlingen mot annen misbruk av BankID. BankID har et bredt bruksområde og brukes blant annet til digital identifisering ved innlogging på offentlige tjenester som

⁸ Giertsen, (2021) s. 222.

⁹ Giertsen, (2021) s. 222

¹⁰ SODI rapport 1/2022 s. V

helsenorge.no og til å inngå andre avtaler enn finansielle avtaler. Selv om signering med BankID kan få virkning utenfor den finansielle verden, vil ikke dette behandles i denne avhandlingen. Innenfor den finansielle verden kan BankID også misbrukes til å gjennomføre uautoriserte betalinger fra rettighetshavers konto. I disse tilfellene opplever rettighetshaveren et direkte tap. Der BankID misbrukes til å gjennomføre uautoriserte transaksjoner vil spørsmålet om ansvarsfordeling være regulert av finansavtaleloven § 4-30. Jeg vil heller ikke foreta en analyse av forsettskravet etter § 4-30. Finansavtaleloven § 3-20 bygger likevel på § 4-30.¹¹ Rettspraksis og andre rettskilder som gjelder for finansavtaleloven § 4-30, vil derfor også kunne få betydning for forståelsen av forsettskravet etter finansavtaleloven § 3-20 (4).

I avhandlingens analyse vil jeg ta utgangspunkt i to typetilfeller hvor svindleren har fått tak i BankID-informasjonen til rettighetshaver. Jeg avgrenser derfor mot tilfeller hvor misbrukeren har fått tilgang på rettighetshavers BankID på andre måter. Se kapittel 1.4 for en nærmere redegjørelse av typetilfellene.

1.3 Metode og metodiske utfordringer

I avhandlingen skal jeg foreta en rettsdogmatisk analyse. En utfordring ved analysen er at adgangen til rettskilder er noe begrenset. Finansavtaleloven av 2020 er ny og trådte i kraft 1. januar 2023. Før finansavtaleloven av 2020 trådte i kraft ble ansvarsfordelingen ved misbruk av e-signatur vurdert etter ulovfestede erstatningsrettslige regler.¹² Den nye reguleringen gjør at tidligere uttalelser og rettspraksis knyttet til ansvarsfordelingen ved uautoriserte låneavtaler vil ha begrenset betydning. Store deler av analysen vil derfor måtte ta utgangspunkt i bestemmelsens ordlyd og forarbeidene til den nye lovbestemmelsen, og suppleres med øvrige kilder som belyser vilkårene.

Ved anvendelsen av forarbeidene som rettskildefaktor oppstår det særlig én utfordring. Den vedtatte ordlyden bygger på mindretallets forslag i innstillingen.¹³ Dette innebærer at departementets uttalelser om bestemmelsens innhold i proposisjonen knytter seg til en annen

¹¹ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 183

¹² HR-2020-2021-A avs. 50 flg

¹³ Innst. 104 L (2020-2021) s. 29

ordlyd enn den som ble vedtatt på Stortinget.¹⁴ Det må derfor vurderes konkret hvorvidt departementets uttalelser kan tillegges vekt ved tolkningen av § 3-20 (4).

Per dags dato er det heller ikke rettspraksis som omhandler forståelsen av finansavtaleloven § 3-20 (4). Det eksisterer derimot rettspraksis knyttet til Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) § 35. Finansavtaleloven av 1999 § 35 regulerte ansvarsfordelingen ved uautoriserte betalingstransaksjoner før finansavtaleloven av 2020. Finansavtaleloven av 2020 § 4-30 viderefører finansavtaleloven av 1999 § 35.¹⁵ Paragraf 3-20 bygger som nevnt på § 4-30.¹⁶ Uttalelser i rettspraksis knyttet til forståelsen av finansavtaleloven av 1999 § 35 vil derfor kunne utgjøre sentrale tolkningsbidrag.

Den nye finansavtaleloven medfører og en delvis gjennomføring av fem direktiver i norsk rett.¹⁷ Ved fastleggingen av innholdet i § 3-20 (4) vil det være særlig aktuelt å se hen til *Det reviderte betalingstjenstedirektivet* ((EU) 2015/2366), heretter omtalt som PSD 2. PSD 2 gir regler om ansvarsfordelingen ved uautoriserte betalingstransaksjoner, og har direkte betydning for finansavtaleloven § 4-30 som gjennomfører direktivets art. 74.¹⁸ Selv om PSD 2 ikke gir regler for ansvarsfordelingen ved misbruk av e-signatur vil EU-retten likevel ha betydning for forståelsen finansavtaleloven § 3-20, ettersom § 3-20 bygger på § 4-30.¹⁹ Det norske rettskildet bildet må derfor suppleres med EU-retten. Det er også forutsatt i forarbeidene at § 3-20 (4) skal praktiseres slik at den samsvarer med hvordan de tilsvarende reglene i PSD2 praktiseres i Danmark og Sverige.²⁰ Det er derfor også nødvendig å se til svenske og danske rettskilder i analysen for å kunne fastlegge hvordan den norske bestemmelsen skal forstås.

1.4 Typetilfeller

I avhandlingen skal jeg ta utgangspunkt i to typetilfeller hvor rettighetshaver gjennom sin handling har muliggjort misbruket. Disse typetilfellene vil utgjøre en ramme for drøftelsen av

¹⁴ Se kapittel 3.3.2.

¹⁵ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 383

¹⁶ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 183

¹⁷ Innst. 104 L (2020-2021) s. 2. Direktivene som gjennomføres er: direktiv (EU) 2015/2366) Det reviderte betalingstjenstedirektivet, direktiv 2014/92/EU betalingskontodirektivet, direktiv 2014/17/EU boliglåndirektivet, direktiv 2008/48/EF forbrukerkredittdirektivet og direktiv 2002/65/EF om fjernsal av finansielle tenester til forbrukarar

¹⁸ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 172

¹⁹ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 183

²⁰ Innst. 104 L (2020-2021) s. 22

vilkårene i § 3-20 (4). Hensikten med å avgrense avhandlingen til de nevnte typetilfellene er å belyse hvilke tolkningsresultat som i størst grad oppfyller bestemmelsens formål.

Det første typetilfellet jeg tar utgangspunkt i, er der hvor rettighetshaveren har delt sin BankID med nærstående som han har tillit til. Når rettighetshaveren aktivt deler sin e-signatur med nærstående, har rettighetshaveren tatt et bevisst valg om å gi andre tilgang til å bruke deres e-signatur. Dette kan eksempelvis oppstå der par har felles økonomi og deler sin BankID seg imellom for å gjennomføre økonomiske disposisjoner for hverandre. Et annet typisk tilfelle er hvor en eldre person får hjelp av et familiemedlem til å gjennomføre betalinger digitalt. Der BankID misbrukes til opptak av svært belastende lån og kreditt, vil det ofte være gjort av en nærstående.²¹ Typetilfellet er derfor svært aktuelt.

Det andre typetilfellet er der hvor rettighetshaver blir lurt til å oppgi sin BankID til ukjente profesjonelle svindlere. Jeg skal spesifikt ta utgangspunkt i tilfellet hvor svindleren benytter metoden vishing til å lure rettighetshaver. Vishing er en form for phishing og står for «voice phishing».²² Phishing er en metode svindlere bruker, hvor svindleren forsøker å lure rettighetshaveren til å oppgi BankID opplysninger.²³ Når svindleren benytter vishing tar svindleren kontakt med rettighetshaver ved å ringe rettighetshaver.²⁴ Svindleren utgir seg for å være en annen og lurer kunden til å oppgi sin e-signatur for å hindre en fiktiv trussel mot kontoen.²⁵ I denne avhandlingen tar jeg utgangspunkt i tilfelle hvor svindleren utgir seg for å være en av bankens representanter.

Likheten mellom typetilfellene er at rettighetshaver i begge tilfellene vet at han deler sin BankID-informasjon med andre. En hovedforskjell er imidlertid begrunnelsen for delingen, og under hvilke forhold delingen skjer. Typetilfellene belyser altså hvordan rettighetshavers forutsetninger og kunnskap om situasjonen ved misligholdet kan være ulike. Formålet med å ta utgangspunkt i disse to typetilfeller er å belyse kompleksiteten i problemstillingene, samt å belyse hvordan regelen vil slå ut når den skal anvendes på de ulike typetilfellene.

²¹ SODI rapport 1/2022 s. V

²² Telenor.no, *Fraud, smishing, vishing, phishing, ransomware* (lest 15.03.2023)

²³ Snl.no, *Nettfiske* (lest 29.08.2022)

²⁴ Telenor.no, *Fraud, smishing, vishing, phishing, ransomware* (lest 15.03.2023)

²⁵ Kjørven, (2020) s. 7.

1.5 Den videre fremstillingen

For å besvare spørsmålet om hvilke krav som stilles til rettighetshavers kunnskap etter § 3-20 (4), skal jeg i kapittel 2 belyse hvilke endringer § 3-20 innebærer sammenlignet med tidligere rett, og hvilke tolkningsspørsmål bestemmelsen oppstiller. Kapittel 3, 4 og 5 utgjør hoveddelen av den rettsdogmatiske analysen. I kapittel 3 skal jeg ta for meg hvilke krav vilkåret «forsettlig» stiller til rettighetshaverens kunnskap. Kapittel 4 skal omhandle hvilke krav vilkåret «måtte forstå» stiller til rettighetshavers kunnskap knyttet til skaderisikoen. I kapittel 5 skal jeg fastlegge hva som ligger i vilkåret «nærliggende fare». Avslutningsvis skal jeg i kapittel 6 gi noen avsluttende bemerkninger.

2 Ny finansavtalelov

2.1 Tidligere regulering

Før finansavtaleloven av 2020 trådte i kraft ble spørsmålet om ansvarsfordeling ved misbruk av e-signatur vurdert etter alminnelige erstatningsrettslige regler.²⁶ Vurderingen av om rettighetshaveren kunne holdes ansvarlig for bankens tap ble foretatt etter reglene om culpaansvar, hvor erstatningskrav kunne pålegges der rettighetshaveren burde handlet annerledes.²⁷ Dersom BankID-en ble misbrukt til å utføre en uautorisert betalingstransaksjon ville forholdet før finansavtaleloven av 2020, bli regulert av finansavtaleloven av 1999 § 35. Ved uautoriserte betalingstransaksjoner måtte rettighetshaveren kun dekke hele tapet der han «forsettlig» hadde «unnlatt å oppfylle sine forpliktelser etter § 34 første ledd» jf. finansavtl. av 1999 § 35 (3), 3. pkt. Før finansavtaleloven av 2020 stiltes det dermed strengere krav til rettighetshaverens skyldgrad for å bli ansvarlig for hele tapet ved uautoriserte betalingstransaksjoner, enn der e-signatur ble misbrukt til å inngå kredittavtaler i rettighetshavers navn.

Hendelsesforløpet og den ansvarsbetingende handlingen vil likevel kunne være lik i begge tilfeller. Dette kan belyses slik: A deler sin BankID med B og gir B fri tilgang på denne. B misbruker BankID-en til å utføre betalinger fra A sin konto uten at A har samtykket til dette. Men ettersom B har fri tilgang, kan B også inngå en kredittavtale i A sitt navn uten hans samtykke. Uavhengig av om B velger å gjøre førstnevnte eller sistnevnte handling, er A sin ansvarsbetingende handling – å gi B tilgangen til sin BankID – den samme. Før finansavtaleloven av 2020 ville likevel ansvarsfordelingen mellom A og banken bli ulik avhengig av hvilken metode for misbruk B utførte. Alminnelig uaktsomhet ville vært tilstrekkelig for å holde A ansvarlig for kredittavtalen, mens det hadde vært et krav om forsettlig mislighold for den uautoriserte betalingstransaksjon jf. finansavtl. av 1999 § 35 (3) 3. pkt. Ved ny finansavtalelov av 2020 er forskjellen mellom misbrukssituasjonene fjernet ved at «[...]

²⁶ HR-2020-2021-A avs. 50 flg

²⁷ HR-2020-2021.A avs. 56. Se og Hagstrøm og Stenvik, *Erstatningsrett* (2019) s. 77.

rettighetshaverens ansvar ved uautoriserte avtaler om finansielle tjenester reguleres likt med kundens ansvar ved uautoriserte betalingstransaksjoner».²⁸

2.2 Finansavtaleloven av 2020

2.2.1 Presentasjon av finansavtaleloven § 3-20

Finansavtaleloven av 2020 gir nå særskilt regulering av ansvarsfordeling ved misbruk av e-signatur. Finansavtaleloven § 3-20 1. ledd til 4. ledd regulerer ansvarsfordelingen mellom banken og rettighetshaveren og lyder som følgende:

- 1) Erstatningsansvar som tjenesteyteren kan gjøre gjeldende mot rettighetshaveren i samsvar med ellers gjeldende rettsregler for misbruk av elektroniske signaturfremstillingsdata, kan ikke overstige de egenandeler som følger av annet til femte ledd.
- (2) Rettighetshaveren svarer med en egenandel på inntil 450 kroner. Rettighetshaveren svarer likevel ikke med en slik egenandel dersom rettighetshaveren ikke kunne ha oppdaget misbruket på forhånd og heller ikke har opptrådt svikaktig.
- (3) Rettighetshaveren svarer med en egenandel på inntil 12 000 kroner dersom tapet skyldes at rettighetshaveren grovt uaktsomt har unnlatt å oppfylle sine plikter etter § 3-19 første og annet ledd.
- (4) Rettighetshaveren svarer med en egenandel tilsvarende det tapet tjenesteyteren kan gjøre gjeldende i samsvar med ellers gjeldende rettsregler, dersom rettighetshaveren har misligholdt en eller flere av sine plikter etter § 3-19 første og annet ledd forsettlig slik at rettighetshaveren måtte forstå at misligholdet kunne innebære en nærliggende fare for at de elektroniske signaturfremstillingsdataene kunne bli misbrukt.

Bestemmelsen gjelder først og fremst kun for «erstatningsansvar» som banken kan «gjøre gjeldende mot rettighetshaveren i samsvar med ellers gjeldende rettsregler» jf. § 3-20 (1). Bestemmelsen forutsetter at rettighetshaver er erstatningsansvarlig etter de alminnelige reglene

²⁸ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 183.

om erstatningsansvar. Finansavtaleloven § 3-20 regulerer altså ikke spørsmålet om hvorvidt rettighetshaver er ansvarlig for bankens tap. Bestemmelsen gir kun regler om ansvarets omfang, der erstatningsansvar allerede er etablert etter ellers gjeldende regler.

Etter § 3-20 (2) svarer rettighetshaveren med en egenandel på inntil 450 kroner med mindre rettighetshaveren «ikke kunne ha oppdaget» misbruket på forhånd og «ikke har opptrådt svikaktig». Dersom tapet «skyldes» at rettighetshavere «grovt uaktsomt har unnlatt å oppfylle sine plikter etter § 3-19 første og annet ledd», vil rettighetshaveren svare med en egenandel på 12 000 kroner jf. § 3-20 (3). Ansvarsbegrensningene i annet og tredje ledd gir forbrukeren et styrket vern sammenlignet med tidligere regulering hvor fullt ansvar inntrådte ved simpel uaktsomhet.

Hva som skal til for at rettighetshaver blir ansvarlig for hele tapet til banken, reguleres i dag av § 3-20 (4). Her følger det først og fremst at rettighetshavers egenandel uansett er begrenset til «det tapet tjenesteyteren kan gjøre gjeldende i samsvar med ellers gjeldede rettsregler». Dette tilsier at andre regler kan begrense egenandelsansvaret. Etter forarbeidene innebærer dette at «[...] ansvaret kan lempes eller settes ned som følge av alminnelige regler om lemping og skadelidtes medvirkning».²⁹

For at rettighetshaveren skal bli ansvarlig for hele tapet tjenesteyteren kan gjøre gjeldende må fire vilkår være oppfylt etter finansavtaleloven § 3-20 (4). Vilkårene er: i) det må foreligge et «mislighold», ii) misligholdet må være «forsettlig», iii) og rettighetshaveren «måtte forstå» at misligholdet, iv) kunne innebære en «nærliggende fare» for misbruk.

Først må det altså konstateres et «mislighold» av rettighetshaverens plikter etter § 3-19 første og annet ledd. Vilkåret «mislighold» knytter seg ikke til rettighetshavers kunnskap, men til handlingens karakter. Avhandlingens kjerne er hvilke kunnskapskrav som stilles til rettighetshaver etter § 3-20 (4). Jeg begrenser meg derfor her til å gi en kort redegjørelse av hvilke handlinger som vil utgjøre et «mislighold»

Det følger av § 3-19 første ledd første punktum at rettighetshaveren skal bruke sin BankID «i samsvar med vilkårene for utstedelse og bruk», og at rettighetshaver «skal ta alle rimelige forholdsregler for å beskytte personlig sikkerhetsinformasjon som er knyttet til de elektroniske

²⁹ Innst. 104 L (2020-2021) s. 21.

signaturfremstillingsdataene». Dersom rettighetshaver bruker sin e-signatur i strid med vilkårene, eller ikke oppfyller kravet om å ta «alle rimelige forholdsregler», vil det foreligge et «mislighold». I vilkårene for bruk av BankID heter det at «passord, personlige koder og andre sikkerhetsprosedyrer [ikke må] røpes for noen, heller ikke overfor politiet, utsteder eller husstandsmedlemmer». ³⁰ Både der hvor rettighetshaver deler sin BankID med personer de kjenner, og der rettighetshaver blir lurt til å oppgi denne til en svindler over telefon, foreligger det et brudd på plikten til å ikke dele sin BankID med andre. For de typetilfellene som avhandlingen tar utgangspunkt i, vil det derfor foreligge et «mislighold».

2.2.2 Tolkningsspørsmål

De tre øvrige vilkårene stiller krav til rettighetshavers kunnskap ved misligholdet. Først oppstilles det et krav om at misligholdet må være «forsettlig». Vilåret oppstiller et krav til rettighetshaverens kunnskap knyttet til handlingen. I den forbindelse er spørsmålet om forsettskravet anses oppfylt der det foreligger en bevisst handling som objektivt utgjør et brudd med rettighetshaverens plikter, eller om «forsettlig» betinger at rettighetshaveren hadde kunnskap om at handlingen utgjorde et pliktbrudd.

De neste vilkårene er at rettighetshaveren «måtte forstå» at misligholdet «kunne innebære en nærliggende fare» for misbruk. Disse to vilkårene oppstiller krav til rettighetshaverens kunnskap knyttet til skaderisikoen. Det første tolkningsspørsmålet ordlyden oppstiller er hva som ligger i vilåret «måtte forstå». I den forbindelse er spørsmålet hvorvidt vilåret tilsier et forsettskrav, slik at det må foreligge forsett om skaderisikoen. Det tredje tolkningsspørsmålet er hva som ligger i vilåret «nærliggende fare». Vilåret oppstiller et krav til skaderisikoens synlighet og nærhet. I forlengelsen av dette blir det et spørsmål om det må være tale om en konkret risiko for misbruk eller om generelle risikosituasjoner er tilstrekkelig for å oppfylle vilåret om «nærliggende fare».

³⁰ Bankid.no, *Avtalevilkår for PersonBankID og AnsattBankID – PDS*, (lest 08.05.2023). Det er i denne sammenheng hentet utdrag fra DNB sine vilkår for BankID.

3 Forsettlig mislighold

3.1 Introduksjon

Som etablert i kapittel 2.2.1 vil deling av BankID-informasjon innebære et mislighold av rettighetshaverens plikter etter § 3-19 første og annet ledd. Selv om misligholdet er konstatert, oppstiller finansavtaleloven § 3-20 (4) også et krav om at misligholdet må være «forsettlig». Ordlyden «forsettlig» oppstiller et krav om skyld knyttet til misligholdet. Utover dette gir ikke ordlyden føringer for hvordan vilkåret «forsettlig» skal forstås. Tolkningsspørsmålet er om bevisste handlinger vil oppfylle kravet om forsett, eller om rettighetshaver i tillegg må ha visst at handlingen utgjorde et mislighold.

For å svare på dette spørsmålet skal jeg i kapittel 3.2. gjøre rede for forsettsbegrepet og hvordan dette tradisjonelt er forstått i privatretten. I kapittel 3.3 skal jeg se nærmere på hvordan «forsettlig» skal forstås etter finansavtaleloven av 2020, og i den forbindelse hvilken betydning rettsvillfarelse har ved vurderingen av forsett. I kapittel 3.4 skal jeg også ta stilling til om rettsvillfarelsen kan være unnskyldelig etter § 3-20 (4). Avslutningsvis skal jeg gi en sammenfatning av tolkningsfunnene i kapittel 3.5.

3.2 Forsettlig mislighold i privatretten

3.2.1 Forsettskravets funksjon og innhold

Forsettsvilkåret finner vi igjen innenfor flere rettsområder. I strafferetten opereres det med et lovfestet forsettskrav. Etter lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.) § 22 vil forsettskravet være innfridd der gjerningspersonen i) begår en handling med «hensikt», ii) begår en handling med «bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen» eller iii) dersom gjerningspersonen «holder det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelse, og velger å handle selv om det skulle være tilfellet». Vurderingen

av om gjerningspersonen handlet med forsett, skal ta utgangspunkt i gjerningspersonens subjektive oppfattelse av situasjonen.³¹

I strafferetten utgjør skyldprinsippet «forsett» en grense for når og hvor strengt man kan og bør straffe.³² Skyldprinsippet i privatretten tjener på sin side som begrunnelse for plassering av risiko og plassering av tap.³³ Både innenfor kontraktsretten og erstatningsretten fungerer forsettskravet som et kvalifiserende moment.³⁴ Skyldgrader brukes for å begrunne plassering av risiko ved en vurdering av hvem som er nærmest til å bære risikoen for tap/skade.³⁵ Når kravet om forsett begrunnes i andre forhold innenfor strafferetten og privatretten, medfører dette naturligvis også at innholdet i vilkåret vil kunne være ulikt. Innenfor de ulike rettsområdene som forsettsvilkåret aktualiseres i kan det være utviklet ulike varianter av forsettskravet, noe som påvirker hvordan vilkåret skal forstås og anvendes i praksis.³⁶ Et strafferettslig forsettsbegrep kan derfor ikke nødvendigvis overføres til privatretten.

På privatrettens område er det ikke etablert et lovfestet forsettskrav. Tradisjonelt omfatter forsettsbegrepet i kontraktsretten de tilfeller hvor kontraktsparten bevisst har tilsidesatt medkontrahentens interesser.³⁷ Samtidig er heller ikke vilkåret entydig på privatrettens område. For å kunne etablere kravets rettslige innhold vil hvilke type regel det er tale om og hvilke rettsvirkninger det siktes til, kunne ha betydning.³⁸

En sentral diskusjon på kontraktsrettens område er om forsettlig kontraktsbrudd innebærer et krav om bevissthet knyttet til følgene av kontraktsbruddet.³⁹ Krüger har påpekt at et slikt forsettsbegrep som krever forsett om skadefølgene kan gå for kort på kontraktsrettens område.⁴⁰ Dette begrunnes i at vilkåret ikke vil omfatte de tilfeller hvor medkontrahenten, selv uten bevissthet om sannsynligheten for tap, likevel har truffet bevisste valg som tilsidesetter den andre kontraktspartens interesser.⁴¹ Det kan derfor neppe oppstilles som en generell regel at

³¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 425

³² Krüger, (1968), s. 45, se også Kjørven, Høgberg, og Woxholth, (2021) s. 340

³³ Krüger (1968), s. 45, se også Kjørven, Høgberg og Woxholt (2021), s. 340.

³⁴ Krüger (1968), s. 60

³⁵ Krüger (1968), s. 70

³⁶ Kjørven, Høgberg og Woxholt (2021), s. 340.

³⁷ Kjørven, Høgberg, og Woxholth, (2021) s. 349.

³⁸ Krüger, (1973), s. 676.

³⁹ Hagstrøm, (2021) s. 502

⁴⁰ Krüger, (1973), s. 680.

⁴¹ Krüger, (1973), s. 680.

forsettet må omfatte skaden på kontraktsrettens område. Hvorvidt vilkåret «måtte forstå» likevel oppstiller et slikt forsettskrav etter § 3-20 (4) vil undersøkes i kapittel 4.

Krüger har uttalt at et minstekrav for å anse en handling som forsettlig er at det må eksistere en mulighet for at «[...] vedkommende rettsrelevante omstendighet sto klart for gjerningsmannen».⁴² Ut fra et slikt synspunkt må gjerningspersonen, som minstekrav, ha hatt mulighet til å vite at handlingen utgjorde et mislighold for at det skal kunne være tale om et «forsettlig» mislighold. Spørsmålet er da om det oppstilles et absolutt kunnskapskrav om den rettsrelevante omstendighet. I så fall må kontraktsparten både gjennomføre handlingen med vilje, og med bevissthet om at handlingen utgjør et mislighold, for å oppfylle kravet om «forsettlig mislighold».

Spørsmålet om en kontraktspart gjennom sin handling oppfyller kravet om forsett kommer da på spissen der kontraktsparten er i villfarelse om at handlingen utgjør et mislighold. Begrepet villfarelse sikter til en feilaktig oppfatning av faktiske eller juridiske forhold.⁴³ Når villfarelsen knyttes til juridiske forhold taler vi om rettslig villfarelse. Rettslig villfarelse kan foreligge dersom kontraktsparten misforstår sine plikter etter avtalen, eller ikke er klar over plikten i utgangspunktet. I kapittel 3.2.2. skal jeg derfor se nærmere på hvilken betydning villfarelse har i privatretten ved konstateringen av det forsettlige mislighold.

3.2.2 Betydningen av rettsvillfarelse i privatretten

I privatrettslig sammenheng er det lagt til grunn et utgangspunkt om at partene har ansvar for egen villfarelse.⁴⁴ Dette utgangspunktet har blitt lagt til grunn flere ganger i rettspraksis.⁴⁵ Et eksempel på dette er HR-2016-1235-A. Saken gjaldt et sammenbrudd i en rørledning til et kraftverk som medførte produksjonsstans og midlertidig stanset levering av konsesjonskraft i ni måneder. Høyesterett uttalte generelt at i «[...] eit kontraktsforhold fritek ikkje eigen feiloppfatning av leveringsplikt frå plikta eller eventuelt frå erstatningsansvar som følge av manglande oppfylling [...]»⁴⁶ Selv om saken ikke direkte gjaldt erstatning i kontrakt, tilsa den store likheten saken hadde med leveringsplikt med grunnlag i kontrakt, at det samme

⁴² Krüger (1968), s. 57

⁴³ Lund, (1970) s. 57.

⁴⁴ Hagstrøm, (2021) s. 553. Se også: Ot.prp.nr. 80 (1986-1987) s. 76,

⁴⁵ Se blant annet Rt. 2006 s. 372, Rt. 1983 s. 205 og HR-2018-1958-A.

⁴⁶ HR-2016-1235-A avs. 49

utgangspunktet måtte gjelde likevel.⁴⁷ Ved spørsmål om ansvar, er regelen derfor klar. Rettslig villfarelse fritar ikke for ansvar, og hindrer ikke at et mislighold oppfyller kravene til forsett.

Når rettsvillfarelse anses forpliktende, oppstår det et spørsmål om villfarelsen likevel i noen tilfeller kan være unnskyldende. I strafferetten følger det at straffeansvaret ved rettsvillfarelse begrenses til de tilfeller hvor «uvitenheten er uaktsom» jf. strl. § 26. Bestemmelsens ordlyd åpner altså for fritak for straff ved den aktsomme rettsvillfarelsen. Det kan oppstilles et spørsmål om det samme må gjelde på privatrettens område slik at det er rom for unntak fra hovedregelen om objektivt ansvar dersom villfarelsen er unnskyldelig.

Det kan foreligge gode grunner til å anse rettsuvitenheten som unnskyldende, særlig der hvor skadevolderen ikke har vært aktivt med på å påvirke avtalens innhold. Høyesterett virker også å åpne for unnskyldelig rettsvillfarelse på kontraktsrettens område. I Rt. 1983 s. 205 uttales det blant annet at et mislighold som skyldes rettsvillfarelse må «[...] vanligvis anses erstatningsbetingende».⁴⁸ Ved å bruke formuleringen «vanligvis» åpnes det altså for at det kan eksistere tilfeller hvor villfarelse ikke forplikter. Falkanger har også tatt til orde for at ansvarsfrihet bør «[...] forekomme i de tilfellene hvor skyldneren har vært i villfarelse om hvilke plikter han hadde etter selve kontrakten, dersom det i realiteten er den andre medkontrahenten som har diktert innholdet i den».⁴⁹

I kapittel 3.3. skal jeg redegjøre for hvordan vilkåret «forsettlig» etter finansavtaleloven § 3-20 (4) skal forstås, og i forlengelsen av dette hvilken betydning rettsvillfarelse har for konstatering av det forsettlige misligholdet etter § 3-20 (4).

3.3 Forsettskravet i finansavtaleloven § 3-20 (4) – Betydningen av villfarelse

3.3.1 Introduksjon

Før jeg tar fatt på den konkrete analysen av finansavtalelovens forsettsbegrep vil jeg med utgangspunkt i typetilfellene som ble redegjort for i kapittel 1.4 belyse hvordan rettslig

⁴⁷ HR-2016-1235-A avs. 49

⁴⁸ Rt. 1983 s. 205 på s. 212

⁴⁹ Falkanger (1997) s. 130

villfarelse kan oppstå hos rettighetshaveren. Rettighetshaveren kan være i rettslig villfarelse både der han deler sin BankID med nærstående og der han blir lurt til å oppgi sin BankID til en svindler over telefon. Villfarelsen kan skyldes at rettighetshaveren ikke har lest over BankID-vilkårene ved avtaleinngåelsen. Villfarelsen kan også skyldes at BankID-avtalen er inngått for flere år siden, og at rettighetshaveren har glemt dens innhold. Dersom rettighetshaver er klar over sine plikter etter BankID-avtalen, kan han likevel være i villfarelsene om pliktens rekkevidde. Han kan vite at han for eksempel ikke skal dele sin BankID med andre, men være uviten om at dette innebærer at han også ikke kan oppgi sin BankID til banken som har utstedt denne.

3.3.2 Ordlyd

Ordlyden «misligholdt [...] forsettlig» knytter forsettskravet til et mislighold, det kan da være naturlig å forstå vilkåret slik at rettighetshaver må ha hatt kunnskap om pliktbruddet for å oppfylle vilkåret om forsett. Ved å legge en slik forståelse til grunn vil rettslig villfarelse om kontraktsforpliktelsene medføre at rettighetshaver ikke har misligholdt «forsettlig». Samtidig kan vilkåret «forsettlig» i sin juridiske kontekst tilsi en annen forståelse. Der vilkåret forsettlig ellers er brukt, som ved privatrettslige ansvarsregler og i strafferetten, er nemlig utgangspunktet det motsatte. Etter disse regler vil ikke en uvitenhet om egne plikter hindre at handlingen karakteriseres som «forsettlig». Dersom ordlyden skal forstås i samsvar med den juridiske forståelsen som ellers legges til grunn, vil det være naturlig å forstå ordlyden slik at rettighetshaver har handlet forsettlig, også der han ikke vet at handlingen utgjør et mislighold.

Imidlertid utgjør finansavtaleloven § 3-20 en utmålingsregel og ikke en ansvarsregel. Krüger har fremholdt at selv om rettsvillfarelsen kan pådra medkontrahenten et erstatningsansvar vil ikke rettsvillfarelsen nødvendigvis gi «[...] opphav til de kvalifiserte «forsetts» konsekvenser [...]».⁵⁰ Ved andre regeltyper enn ansvarsregler er det derfor ikke gitt at rettsvillfarelsen vil få betydning for vurderingen av forsett. Man kan derfor ikke nødvendigvis direkte overføre betraktningen om at villfarelse medfører ansvar, over på en utmålingsregel.⁵¹ Der det i kontraktsretten og strafferetten er tatt stilling til villfarelsens betydning, er dette gjort i forbindelse med spørsmål om ansvar. At det samme utgangspunktet må gjelde ved

⁵⁰ Krüger (1968), s. 79

⁵¹ Krüger (1968), s. 79 se og Kjörven, Høgberg, og Woxholth, (2021), s. 354-355.

utmålingsregelen i § 3-20 er mindre sikkert. Spørsmålet blir hvilken forståelse av ordlyden som skal legges til grunn og i den forbindelse hvilken betydning rettsvillfarelse har ved «forsettlig» mislighold etter § 3-20 (4).

3.3.3 Forarbeidene

Finansavtalelovens forarbeider gir uttalelser som trekker i retning av at utmålingsregelen i § 3-20 (4) skal følge det samme utgangspunktet som ansvarsreglene, hvor villfarelse om sine rettslige forpliktelser ikke fritar for ansvar. I proposisjonen knytter departementet betraktninger til spørsmålet om rettsvillfarelse ved uttalelsen:

[f]or å avgjøre om rettighetshaveren har utvist forsett, er det uten betydning om rettighetshaveren eventuelt ikke er kjent med eller misforstår sine forpliktelser etter loven eller avtalen («rettsvillfarelse»).^52

Departementet tok altså til orde for en regel hvor forsettet kun måtte omfatte handlingen, uten krav om at rettighetshaveren visste eller anså det som sikkert at handlingen utgjorde et mislighold. Etter departementets syn skulle utgangspunktet være at rettslig villfarelse ikke hindret fullt ansvar.⁵³ Departementets uttalelser knytter seg imidlertid ikke til den vedtatte ordlyden. Ved Innst. 104 L foreslo mindretallet i komiteen å endre ordlyden.⁵⁴ Betydningen av departementets uttalelser må derfor vurderes konkret.

Ordlysendringen som ble gjort i innstillingen knyttet til forsettskravet var at ordlyden ble endret fra «forsettlig har misligholdt» til «misligholdt [...] forsettlig». En slik endring gir ikke nødvendigvis forsettskravet et annet innhold. Den største endringen var tillegget i ordlyden om at plikten må være misligholdt forsettlig «slik at rettighetshaveren måtte forstå at misligholdet kunne innebære en nærliggende fare» for misbruk. Hovedformålet med endringen var å etablere en regel som stilte krav til kunnskap knyttet til risikoen for skade.⁵⁵ Dette kan tilsi at de ikke ønsket å endre forsettskravets innhold ved den nye ordlyden. Det fremgår imidlertid av innstillingen at de ønsket å endre ordlyden for å «[...] presisere den nærmere forståelsen

⁵² Prop. 92 LS (2019-2020) s. 186

⁵³ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 186

⁵⁴ Innst. 104 L (2020-2021) s. 21

⁵⁵ Innst. 104 L (2020-2021) s. 22

forsettsbegrepet».⁵⁶ Selv om det kan fremstå som at mindretallet kun ønsket å endre ordlyden slik at bestemmelsen oppstilte krav om kunnskap knyttet til skaderisikoen, kan det heller ikke utelukkes at de ønsket å gå helt bort fra departementets synspunkt.

I innstillingen fremgår det at endringen også skulle sikre at de norske reglene skulle samsvare med PSD 2 slik direktivet er praktisert i Danmark og Sverige.⁵⁷ For å oppfylle formålet om en harmonisert regel vil det derfor være naturlig å først se hen til om det reviderte betalingstjenestedirektivet gir retningslinjer for forsettskravets innhold. I tillegg blir det relevant å se til hvordan direktivet er praktisert i Danmark og Sverige og hvorvidt disse kildene kan avklare hvordan forsettskravet skal praktiseres etter norsk rett.

3.3.4 PSD 2 og dens gjennomføring i Danmark og Sverige

PSD 2 er et fullharmoniseringsdirektiv og bygger på det første betalingstjenestedirektivet.⁵⁸ Direktivets formål er sikre et harmonisert regelverk i EØS for betalingstjenester ved å skape og legge til rette for et enhetlig rettslig rammeverk for betalingstjenester i EØS-området.⁵⁹ PSD 2 art. 74 regulerer betalerens ansvar ved uautoriserte betalingstransaksjoner. Det følger av PSD 2 art. 74 nr. 1, 3. ledd at:

[b]etaleren skal dekke alle tab som følge af uautoriserede betalingstransaksjoner, hvis de skyldes betalerens svigagtige handling eller manglende opfyldelse af en eller flere af de forpligtelser, der er fastsat i artikel 69, begået med forsæt eller ved grov forsømmelse. I sådanne tilfælde finder maksimumsbeløbet i første afsnit ikke anvendelse.

Etter direktivet kan fullt ansvar inntre ved både grov uaktsomhet og forsett. Hvilke krav som stilles til rettighetshaverens kunnskap for å oppfylle kravet om forsett er hverken presisert i artikkelens ordlyd eller i direktivets fortale. I fortalen gis det derimot bemerkninger knyttet til vilkåret om grov uaktsomhet.⁶⁰ Her påpekes det at «[b]eviset for og graden af den påståede

⁵⁶ Innst. 104 L (2020-2021) s. 21

⁵⁷ Innst. 104 L (2020-2021) s. 22. Se og Prop. 92 LS (2019-2020) s. 183, hvor det fremgår at «lovforslaget innebærer at rettighetshavers ansvar ved uautoriserte låneopptak skal reguleres likt med ansvar ved uautoriserte betalingstransaksjoner. Dette tilsier at PSD 2 som direkte får betydning for forståelsen av § 4-30, også utgjør et tolkningsbidrag ved forståelsen av § 3-20.

⁵⁸ Regjeringen.no, *Revidert betalingstjenestedirektiv - PSD 2- Posisjonsnotat*, (lest 13.04.23)

⁵⁹ Regjeringen.no, *Revidert betalingstjenestedirektiv - PSD 2- Posisjonsnotat*, (lest 13.04.23)

⁶⁰ Direktiv 2015/2366 fortalen avs. 72

forsømmelse bør generelt vurderes i henhold til national ret».⁶¹ Medlemsstatene har altså skjønnsfrihet til å fastsette grensene for grov uaktsomhet i samsvar med nasjonal rett. Et spørsmål er da om det samme må gjelde ved fastleggelsen av grensene for forsett.

Vurderingen av hvor grensene for skyldvurderingene går, er et spørsmål som tradisjonelt har vært overlatt til medlemsstatenes skjønnsfrihet.⁶² Dette tilsier at grensene for forsett etter finansavtaleloven også skal være tillagt medlemsstatenes skjønnsfrihet, når ikke annet er presisert. Systembetragtninger trekker i samme retning. Når grensene for grov uaktsomhet er tillagt medlemsstatenes skjønnsfrihet, vil systembetragtninger tilsi at det samme utgangspunktet må gjelde for skyldgraden forsett.⁶³

Direktivets formål om å etablere harmonisert lovgiving kan derimot tilsi at grensene for forsettet ikke bør tilfalle medlemsstatens skjønnsfrihet. Et harmonisert forsettsbegrep vil skape mest likhet mellom medlemsstatene. Ulikheter i forsettsvilkårets begrunnelser og nyanseforskjeller mellom medlemsstatene kan likevel ha som konsekvens at grensene for forsett i praksis vil trekkes ulikt opp i medlemsstatene. Særlig når direktivet ikke presiserer hva som ligger i forsettskravet vil en harmonisert lovgiving være vanskelig. Det er derfor heller nærliggende å tolke direktivet slik at grensene for forsett også tilfaller medlemsstatenes skjønnsfrihet.

Direktivet gir altså ikke nærmere svar på hvor grensene for det forsettlige mislighold skal trekkes. Det må være opp til medlemsstatene å trekke disse grensene. Samtidig er det en forutsetning etter forarbeidene til finansavtaleloven § 3-20 (4) at bestemmelsen skal tolkes i samsvar med hvordan direktivet er praktisert i Sverige og Danmark.⁶⁴

I Sverige er PSD 2 art 74 gjennomført i Lag (2010:751) om betaltjänster, endret ved Lag (2018:175) 5 a kap. 3 §.⁶⁵ Bestemmelsen regulerer ansvarsfordelingen ved uautoriserte betalingstransaksjoner. Det følger av § 3 annet ledd siste punktum at kontohaveren er ansvarlig for hele beløpet der han har «handlat särskilt klandervärt». Den svenske loven oppstiller ikke

⁶¹ Direktiv 2015/2366 fortalen avs. 72

⁶² Kjørven, Høgberg og Woxholt, (2021), s. 342

⁶³ Kjørven, Høgberg og Woxholt, (2021), s. 342

⁶⁴ Innst. 104 L (2020-2021) s. 22

⁶⁵ Prop 2017/18:77 s. 370

et krav om forsett. Bestemmelsen gir derfor lite veiledning på hvordan vilkåret «forsettlig» skal forstås etter finansavtaleloven § 3-20 (4).

I Danmark er PSD 2 art 74 gjennomført i Lov nr. 652 af 8. juni 2017 om betalinger (betalingsloven) § 100.⁶⁶ Bestemmelsen regulerer ansvarsfordelingen ved uautoriserte betalingstransaksjoner. Bestemmelsen svarer til den norske finansavtaleloven § 4-30. Hva som skal til for at rettighetshaver blir ansvarlig for bankens fulle tap er regulert i § 100 5 stk. Bestemmelsen lyder slik:

Betaleren hæfter uden beløbsbegrænsning for tab, der opstår som følge af andres uberettigede anvendelse af betalingstjenesten, når den betalingstjenesten hørende personlige sikkerhedsforanstaltning har været anvendt og betalernes udbyder godtgjør, at betaleren med forsæt har oplyst den personlige sikkerhedsforanstaltning til den, der har foretaget den uberettigede anvendelse, og at det er sket under omstændigheder, hvor betaleren indså eller burde have indset, at der var risiko for misbrug.

Ansvar for hele tapet vil inntre der rettighetshaveren med «forsæt har oplyst» sin personlige e-signatur til misbrukeren. Ved ordlyden «forsæt har oplyst» knyttes forsettskravet kun til handlingen som utgjør pliktbruddet. Etter den danske loven må rettighetshaver ha overlevert signaturen kun med bevissthet om at vedkommende gjorde e-signaturen tilgjengelig for andre. Ordlyden oppstiller ikke et krav om at rettighetshaver må ha visst at handlingen utgjorde et mislighold. Dersom den norske bestemmelsen skal forstås i samsvar med slik direktivet er praktisert i Danmark, blir det ikke nærliggende å oppstille et krav om at rettighetshaver må ha visst at handlingen utgjorde et mislighold.

Mindretallet i innstillingen presiserte imidlertid også at forsettskravet i § 3-20 (4) skal «[...] forstås på samme måte som etter ellers gjeldende regler».⁶⁷ Dette kan tilsi at «forsettlig» må tolkes i samsvar med ellers gjeldende regler på privatrettens område. I så fall vil utgangspunktet måtte være at rettslig villfarelse ikke hindrer forsett. Regelen vil da også samsvare med slik forsettskravet er praktisert i Danmark.

⁶⁶ LFF 2017-03-15 nr. 157 Hele dokumentet i spalter, s. 174

⁶⁷ Innst. 104 L (2020-2021) s. 20

Formålet kan også ha vært å fastlegge at vilkåret må tolkes i samsvar med slik «forsettlig» har blitt praktisert etter den tidligere finansavtaleloven av 1999. Hvordan vilkåret ble praktisert etter finansavtaleloven av 1999 er nylig fastlagt i HR-2022-1752-A. Jeg vil derfor gå videre til å vurdere hvilken betydning denne avgjørelsen kan ha for tolkningen av «forsettlig» i finansavtaleloven av 2020 § 3-20 (4).

3.3.5 HR-2022-1752-A

HR-2022-1752-A gir retningslinjer for hvordan vilkåret «forsettlig» skulle forstås etter finansavtaleloven av 1999 § 35 (3). Saken gjaldt et tilfelle av vishing, også omtalt som «Olga-svindler». En bankkunde hadde i en telefonsamtale blitt lurt til å oppgi passord og kode fra kodebrikken til en person som utga seg for å være en representant fra banken. Svindleren gjennomførte fire betalingstransaksjoner fra kundens konto. Det sentrale spørsmålet i saken var om finansavtl. av 1999 § 35 sitt vilkår «forsettlig [...] unnlatt å oppfylle sine forpliktelser» innebar et krav om at kunden måtte vite at handlingen utgjorde et mislighold. Høyesterett svarte dette spørsmålet bekreftende. I litteraturen er det tatt til orde for at det samme også bør gjelde etter finansavtaleloven av 2020.⁶⁸ Dersom finansavtaleloven § 3-20 (4) skal forstås i samsvar med forsettskravet som er etablert etter finansavtaleloven av 1999, tilsier dette at forsett betinger kunnskap om misligholdet. Da vil rettslig villfarelse medføre at rettighetshaver ikke må bære hele bankens tap.

Det er imidlertid flere forhold som stiller seg ulikt ved ikrafttreddelsen av § 3-20 som gjør at vurderingen av gjeldende rett kan bli ulik. Av særlig betydning er forarbeidsuttalelsene fra prop.92 LS (2019-2020) og uttalelsene i Innst. 104 L (2020-2021). Høyesterett vektla ikke uttalelsene i forarbeidene til finansavtaleloven av 2020, da disse utgjorde etterarbeid.⁶⁹ I vårt tilfelle utgjør de derimot forarbeid til bestemmelsen og kan gi uttrykk for lovgiverviljen, noe som endrer deres rettskildemessige betydning ved fastleggingen av regelens innhold.⁷⁰

Høyesterett foretok også kun en konkret vurdering av ordlyden i § 35 tredje ledd i den konteksten vilkåret «forsett» er brukt.⁷¹ Høyesterett kom ikke med noen generelle uttalelser om

⁶⁸ Kjørven, Høgberg og Woxholt (2021)

⁶⁹ HR-2022-1752-A avs. 44

⁷⁰ Nygaard, (2004) s. 45

⁷¹ HR-2022-1752-A avs. 34

forsettsvilkåret og hvordan ordlyden «forsettlig» naturlig skal forstås. Dette kan svekke overføringsverdien til Høyesteretts uttalelser.

Det er også verdt å bemerke at HR-2022-1752-A ble avsagt etter uttalelsene i Innst. 104 L om at vilkåret må forstås i samsvar med ellers gjeldende regler. Før HR-2022-1752-A var det uavklart hvorvidt vilkåret om forsettlig mislighold i finansavtaleloven betinget kunnskap om pliktbruddet. Det er derfor nok mest nærliggende å forstå mindretallets uttalelse i forarbeidene om at vilkåret må samsvare med ellers gjeldende regler, slik at det skal forstås i samsvar med hvordan vilkåret «forsettlig» ellers blir praktisert på privatrettens område.

3.3.6 Formålsbetraktninger og reelle hensyn

Etter forarbeidene fremgår det at § 3-20 regulerer ansvarsutmålingen ut fra rettighetshavers utviste skyld.⁷² Bestemmelsens funksjon er blant annet altså å skjerpe kundens ansvar ut fra hvor klanderverdigg rettighetshaver har opptrådt. Spørsmålet blir da om klanderbetraktninger tilsier at det bør oppstilles et krav om kunnskap knyttet til pliktbruddet.

Klanderbetraktninger utgjorde også et sentralt argument ved avgjørelsen i HR-2022-1752-A. Også etter finansavtaleloven av 1999 § 35, ble utmålingen fastlagt ut fra utvist skyld.⁷³ I HR-2022-1752-A uttaler Høyesterett at

[e]it uavgrensa ansvar for handlingar som er forsettlege, men utan medvit om at dei utgjør pliktbrøt – med fritak berre ved aktsam villfaring knytt til eiga forståing av kontraktspliktene – vil etter mitt syn bryte med grunngjevinga og oppbygginga av finansavtalelova § 35. Med bankens tolkning blir simpel aktløyse avgjerande i desse tilfella, sida berre aktsam villfaring vil frita for ansvar.⁷⁴

Dersom rettslig villfarelse medfører fullt ansvar, med kun fritak for den aktsomme villfarelsen, vil dette altså tilsa at forsettskravet i realiteten ikke vil kreve strengere skyldgrad enn et aktsomhetskrav. Ved en slik regel vil en rettighetshaver som har blitt lurt til å oppgi sin BankID

⁷² Prop. 92 LS (2019-2020) s. 358 Se og Innst. 104 L 2020-2021 s. 22 hvor det uttales at det «... vil være opp til domstolen å avgjøre i konkrete tilfeller hvorvidt handlemåten kan bebreides slik at det foreligger forsett». Setningen gir uttrykk for at ansvar etableres i tråd med utvist klander. At § 3-20 bygger på klandervurdering er også lagt til grunn av Kjørven, Høgberg og Woxholt, (2021) s. 366.

⁷³ Ot.prp. nr. 94 (2008-2009) s. 122 og HR-2022-1752-A avs. 36.

⁷⁴ HR-2022-1752-A avs. 37

til en svindler, men som kun har handlet uaktsomt i henhold til pliktbruddet, pålegges et strengere ansvar enn en rettighetshaver som har handlet grovt uaktsomt. Det kan da stride mot formålet om å regulere utmålingen ut fra utvist skyld, dersom vilkåret «forsettlig» ikke betinger kunnskap om at handlingen utgjør et pliktbrudd.

Dette argumentet har særlig betydning da risikoen kan være at et vilkår om forsett som kun betinger bevissthet om handlingen, kan hindre at bestemmelsens formål blir oppfylt. Dersom skyld kun skal vurderes ut fra misligholdshandlingen, uavhengig av hvordan rettighetshaver forholdt seg til skaderisikoen, vil rettighetshavers skyldgrad knyttet til selve handlingen måtte være avgjørende. Etter finansavtl. § 3-20 (4) betinges derimot fullt ansvar også av et krav om at rettighetshaver «måtte forstå» at misligholdet kunne innebære en «nærliggende fare» for misbruk. Når § 3-20 skjerper ansvaret etter skyldgraden, skjerpes det ikke kun ut fra utvist skyld knyttet til handlingen som utgjør misligholdet, men også ut fra hvordan rettighetshaver opptrer med tanke på handlingens skadepotensial og hans kunnskap om skaderisikoen. Dette kan belyses ved å se til Rt. 2004 s. 499

I Rt. 2004 s. 499 hadde kortinnehaveren blitt frastjålet sitt betalingskort, og det oppstod spørsmål om kunden ved grov uaktsomhet hadde muliggjort misbruk av betalingskortet etter finansavtaleloven av 1999 § 35. Kunden hadde i dette tilfellet notert ned pin-koden til kortene sine på en kamuflert måte. Høyesterett kom her til at nedtegning og oppbevaring av PIN-kode i strid med avtalen ikke medførte at kunden hadde opptrådt grovt uaktsomt.

Det sentrale i Høyesteretts argumentasjon i Rt. 2004 s. 499 virker å være hvordan rettighetshaveren forholdt seg til risikoen for misbruk, og ikke kun skyldgraden knyttet til handlingen.⁷⁵ Høyesterett uttaler at

(n)år spørsmålet om grov uaktsomhet derimot reises i forhold til oppbevaringen av betalingskort og kode, skyldes det at den risiko for tap ved tyveri som i dette tilfelle ble realisert, på en svært enkel måte kunne vært fjernet, for eksempel ved at A hadde tatt med seg den syvende sansen.⁷⁶

⁷⁵ Rt. 2004 s. 499 avs. 39

⁷⁶ Rt. 2004 s. 499 avs. 39

Kjernen i klandervurderingen i Rt. 2004 s. 499 beror altså på en vurdering av aktsomhet knyttet til risikoen for skade, hvor det var rettighetshavers kunnskap om og håndtering av skaderisikoen, og ikke avtalebruddet i seg selv som var avgjørende.

Ut fra et slikt synspunkt, hvor klanderer både omfatter misligholdet og håndtering av skaderisikoen, kan en regel hvor forsett betinger kunnskap om pliktbruddet være mer uheldig. Dersom det kreves kunnskap om pliktbruddet, må resultatet bli at rettighetshavers ansvar begrenses uavhengig av hvor klanderverdig rettighetshaver har handlet med tanke på skaderisikoen. Dersom rettighetshaveren for eksempel har en partner som flere ganger tidligere har misbrukt rettighetshavers BankID og som er i en sårbar økonomisk situasjon, er det klart at det vil være svært klanderverdig dersom rettighetshaveren velger å gi partneren sin tilgang på hans BankID. Likevel vil ansvaret måtte begrenses dersom rettighetshaveren for eksempel aldri leste igjennom BankID-vilkårene og derfor var i villfarelse om plikten til ikke å dele denne. Man kan argumentere med at rettighetshaveren burde skjønt at han ikke skulle dele sin BankID, og at slik kunnskap er allment kjent. Et slikt argument vil likevel ikke føre noen vei dersom bestemmelsen krever forsett om pliktnormen. Da må rettighetshaver ha hatt faktisk subjektiv kunnskap om plikten. Dersom dette ikke foreligger må resultatet bli at ansvaret begrenses.

Konsekvensen blir da at en rettighetshaver kun må dekke en egenandel tilsvarende 12 000 kroner jf. § 3-20 (3), selv om han har handlet så klanderverdig i forhold til skaderisikoen at gode grunner taler for fullt ansvar.

Et sentralt formål med den nye finansavtaleloven er å sikre en god balanse mellom tjenesteyter og kunden, herunder gi et styrket forbrukervern.⁷⁷ Det kan være gode grunner for at tjenesteyteren bør bære tapet ved misbruk, slik at terskelen for å pålegge rettighetshaver ansvar bør være høy. Blant annet tilsier pulveriseringshensynet at ansvaret bør lempes over på Banken. Banken som tjenesteyter vil ofte kunne håndtere tapet som oppstår ved misbruk av e-signatur, mens et tap vil være mye mer belastende for en enkeltperson. Det er også tjenesteyteren som har tilrettelagt for bruk av e-signatur ved etablering av kredittavtaler. Dersom det skal mer til for å anse rettighetshaver som ansvarlig for tapet vil tjenesteyteren ha et incentiv til å etablere ytterligere sikkerhetsrutiner ved utbetaling av kreditt.

⁷⁷ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 10

Dersom vilkåret «forsettlig» etter § 3-20 (4) ikke krever at rettighetshaver visste at handlingen utgjorde et mislighold, vil det også kunne innebære et svakere vern av forbrukeren sammenlignet med rettstilstanden før finansavtaleloven av 2020. Det vil da stilles mindre krav til rettighetshavers kunnskap om misligholdshandlingen for å etablere fullt ansvar ved skyldkravet forsett. Dette tilsier at vilkåret «forsettlig» bør forstås i samsvar med forsettskravet slik det er fastlagt i HR-2022-1752-A.

Imidlertid ble det ikke tatt stilling til hvorvidt finansavtaleloven av 1999 § 35 (3) oppstilte et krav om kunnskap knyttet til skaderisikoen i HR-2022-1752-A.⁷⁸ Når § 3-20 (4) oppstiller et krav om at rettighetshaver også må ha hatt kunnskap om skaderisikoen, vil ikke vernet av forbrukeren nødvendigvis svekkes i stor grad da det vil stilles krav til skyldgrad knyttet til skaderisikoen.

Selv om hensynet til forbrukeren skal ivaretas, er formålet å sikre en god balanse mellom tjenesteyter og forbruker. Hensynet til banken og lojalitetsbetraktninger kan da tilsi at en regel som ikke betinger kunnskap om pliktnormen, vil skape best balanse mellom tjenesteyter og kunden. Dersom vilkåret «forsettlig» betinger kunnskap om pliktbruddet vil en rettighetshaver som har lest vilkårene og utøvd en ansvarsbetingende handling måtte stå ansvarlig for hele tapet. Rettighetshaveren som aldri har satt seg inn i kontraktens innhold vil derimot kun få et begrenset ansvar. Hovedtanken bak reglene om objektivt ansvar ved villfarelse er å sikre en effektiv beskyttelse av kontrakter.⁷⁹ Et slikt behov foreligger også her. For å sikre tilliten til BankID-avtalen og gi den effektiv beskyttelse, må tjenesteyteren ha tillit til at rettighetshaveren setter seg inn i kontrakten. Dersom ansvarets omfang begrenses i de tilfeller rettighetshaver har lagt BankID-avtalen i en skuff og aldri lest over den, vil ikke rettighetshaver ha et incentiv til å sette seg inn i vilkårene for bruk. Tilliten til og beskyttelsen av kontrakten vil da falle bort, som videre kan svekke tilliten til e-signaturløsninger.

Det kan også virke som en lite rimelig løsning at en rettighetshaver som unngår å sette seg inn i kontraktens plikter, skal få et begrenset ansvar sammenlignet med en rettighetshaver som har satt seg inn i sine plikter.

⁷⁸ HR-2022-1752-A avs. 52

⁷⁹ Hagstrøm m.fl. (2021) s. 553

Bevistekniske hensyn taler også mot en regel hvor forsett er betinget av kunnskap om pliktbruddet. Det følger av finansavtl. § 3-6 (3) at det er banken som må bevise at rettighetshaveren har opptrådt forsettlig ved misbruk av BankID. Beviskravet for konstatering av forsett er «kvalifisert sannsynlighetsovervekt» jf. § 3-6 (4). Terskelen for å konstatere at rettighetshaveren faktisk hadde kunnskap om plikten vil være svært høy. Rettighetshavers subjektive kunnskap om pliktnormen er ikke forhold som banken kan belyse på annen måte enn ved rettighetshavers egen forklaring. Det vil da være vanskelig å bevise at rettighetshaver faktisk var bevisst pliktnormen ved misligholdet.

Konsekvensen av en slik regel vil kunne være at avgjørelsen av om ansvar skal inntre, vil bero på rettighetshavers troverdighet. Dette vil i praksis være lite forutberegnelig for forbrukeren. To nylige saker fra Finansklagenemnda, FinKN-2022-202 og FinKN-2022-684, kan belyse dette. Finansklagenemnda er en nemnd som løser konflikter mellom finansselskaper og deres kunder.⁸⁰ Nemndens avgjørelser er rådgivende og har ikke bindende virkning for partene, men banken vil ofte følge avgjørelsene.⁸¹

Sakene FinKN-2022-202 og FinKN-2022-684 gjaldt begge misbruk av BankID som følge av vishing-svindel, og sakene ble avgjort før HR-2022-1752-A.⁸² I begge avgjørelsene oppstod det spørsmål om kundens villfarelse knyttet til forbudet mot deling var unnskyldende. Flertallet i begge avgjørelsene la til grunn at § 35 (3) oppstilte et krav om at rettighetshaver må ha hatt kunnskap om at handlingen utgjorde et mislighold.

I FinKN-2022-202 hadde kunden blitt kontaktet av en svindler som utga seg for å være en advokat. Svindleren sa han skulle hjelpe kunden med å tilbakeføre et beløp som var investert i kryptovaluta. Selv om kunden hevdet å ikke vite at han ikke kunne dele sin BankID med advokaten kom nemnden til at kunden forsettlig hadde unnlatt å oppfylle sine plikter og dermed måtte bære hele tapet jf. finansavtaleloven av 1999 § 35 (3). Nemnden la til grunn at det

[...] må anses alminnelig kjent at BankID-opplysninger ikke skal deles med uvedkommende. Det normale vil derfor være at det foreligger bevissthet om

⁸⁰ Finkn.no, *Vanlige spørsmål*, (lest 18.04.2023)

⁸¹ Finkn.no, *Vanlige spørsmål*, (lest 18.04.2023)

⁸² Se nærmere om HR-2022-1752-A i kapittel 5.2.1.

normbruddet når man gir fra seg slike opplysninger. At mottakeren hevdet å være advokat som skulle hjelpe klageren, kan ikke sette saken i en annen stilling.⁸³

I FinKN-2022-684 hadde kunden blitt lurt til å godkjenne en betaling med sin BankID. Hun ble ringt av en svindler som utga seg for å være en representant fra banken og ble bedt om å godkjenne betalingen for å hindre at kontoen hennes ble svindlet. Nemndas flertall konkluderte med at kunden ikke hadde misligholdt sine plikter forsettlig og begrunnet sitt standpunkt slik:

Hun kan, slik flertallet ser det, ikke bebreides for at hun i telefonsamtalen med svindleren ikke var seg bevisst at passord og koder fra BankID heller ikke skal røpes for banken. Flertallet konkluderer etter dette med at vilkårene for fullt ansvar ikke er til stede.⁸⁴

Både i FinKN-2022-202 og FinKN-2022-684 viser nemnden til LE-2021-70115, som var Lagmannsrettsavgjørelsen til HR-2022-1752-A. I LE-2021-70115 ble det også uttalt at forsett krever at det foreligger «en bevissthet hos kunden om at det begås et brudd på vilkårene».⁸⁵

Selv om kunden i FinKN-2022-202 hevdet å ikke vite at BankID ikke kunne deles ble det likevel konstatert forsett med den begrunnelse at kunnskapen er allment kjent. Kunden ble altså ikke trodd når han hevdet å ikke vite dette. Ved å etablere et forsettskrav som betinger kunnskap om skaderisikoen risikerer man altså å operere med en rettsregel hvor ansvarsfordelingen vil bero på kundens troverdighet. En slik regel vil i realiteten kunne fremstå lite forutberegnelig og noe tilfeldig for forbrukeren.

3.4 Unnskyldelig rettsvillfarelse etter finansavtaleloven § 3-20 (4)

Dersom utgangspunktet etter finansavtaleloven § 3-20 (4) er at rettsvillfarelse ikke hindrer forsett, oppstår det også et spørsmål om rettsvillfarelsen i visse tilfeller likevel kan være unnskyldende. Som nevnt kan det foreligge gode grunner til å anse rettsuvitenheten som unnskyldende der hvor skadevolderen ikke aktivt har vært med på å påvirke avtalens innhold.⁸⁶

⁸³ FinKN-2022-202

⁸⁴ FinKN-2022-684

⁸⁵ LE-2021-70115 s. 18

⁸⁶ Falkanger, (1997), s. 130

Avtalevilkårene for BankID er ensidig utformet av finansinstitusjonen og avtalen er en standardavtale som forbrukeren må godta for å kunne ta i bruk BankID. Den finansielle tjenesteyteren er en profesjonell part som har gode forutsetninger for å ivareta egne interesser. Forbrukeren vil i relasjon til tjenesteyteren fremstå som en svak part og vil ikke i like stor grad kunne forutse sin egen rettsstilling og ivareta egne interesser. Når forbrukeren må godta vilkårene som er ensidig fastlagt av banken, kan det altså være gode grunner for at rettighetshaveren ikke skal holdes ansvarlig dersom han har hatt en fullt forsvarlig forståelse av sine plikter.⁸⁷ Der hvor det er mulig, kan problemet løses ved at kontrakten eventuelt tolkes i samsvar med skyldnerens forståelse, eller gjennom andre avtalerettslige regler som reglene om ugyldighet og bristende forutsetninger.⁸⁸ Dersom det ikke er mulig å løse problemet ved å tolke avtalen i tråd med skyldnerens forståelse, bør rettsvillfarelsen kunne føre til ansvarsfrihet.⁸⁹

I departementets uttalelser i proposisjonen forutsettes det også at det er rom for unnskyldelig rettsvillfarelse etter finansavtaleloven § 3-20 (4). Departementet uttaler blant annet at: «Rettighetshaverens villfarelse om sine forpliktelser ved håndtering av sikkerhetsordninger som er fastsatt i signaturtilbyderens brukervilkår, kan imidlertid anses unnskyldelig etter alminnelige regler».⁹⁰ Formålet om å sikre en god balanse mellom tjenesteyter og kunden, samt å gi et styrket forbrukervern, trekker også i retning av at rettsvillfarelsen kan være unnskyldelig, der den er aktsom.

Hva som skal til for å anse villfarelsen som unnskyldelig, er ikke ytterligere presisert i forarbeidene, annet enn at «[...] rettighetshaverens villfarelse om sine plikter normalt ikke vil være unnskyldelig».⁹¹ Formålet om å sikre en god balanse mellom tjenesteyter og kunden, samt hensynet om et styrket forbrukervern tilsier at villfarelsen bør kunne være unnskyldelig der forbrukeren har hatt en forsvarlig forståelse av avtalens innhold eller der villfarelsen skyldes feilaktig forståelse av vanskelige og kompliserte vilkår etter kontrakten. I disse tilfeller bør villfarelsen gå ut over den som burde uttrykt seg klarere, nemlig tjenesteyter som er den sterke parten.

⁸⁷ Falkanger, (1997), s. 124

⁸⁸ Falkanger, (1997), s. 124

⁸⁹ Falkanger, (1997), s. 124

⁹⁰ Prop.92 LS (2019-2020) s. 186

⁹¹ Prop.92 LS (2019-2020) s. 186

3.5 Sammenfatning

Vilkåret «forsettlig» i § 3-20 (4) må, i lys av drøftelsen under punkt. 3.3, anses oppfylt der rettighetshaver med viten og vilje har utført en handling som utgjør et mislighold av rettighetshaverens plikter etter finansavtaleloven § 3-19 første og annet ledd. Misligholdet anses forsettlig uavhengig av om rettighetshaver visste at handlingen utgjorde et mislighold. Regelen innebærer derfor en endring av vilkåret «forsettlig» sammenlignet med slik det er forstått etter finansavtaleloven av 1999. Det avgjørende må være forarbeidenes uttalelser som klart peker i retning av en regel hvor villfarelse ikke fritar fra fullt ansvar. Selv om ordlyden ble endret ved Innst. 104 L, kan dette neppe tas til inntekt for at en med ordlydsendringen ønsket å gå bort fra uttalelsene i proposisjonen knyttet til villfarelsens betydning.

En regel om at forsettsvilkåret vil være oppfylt ved forsettlige handlinger, uten kunnskap om at handlingen utgjør et mislighold, vil og i størst grad oppfylle formålet om at regelen skal harmonisere med våre naboland. Dersom vilkåret skal tolkes i samsvar med slik PSD 2 er praktisert i Danmark, vil et forsettskrav hvor bevisste handlinger oppfyller vilkåret «forsettlig» samsvare best med den danske reguleringen.

Ved å tolke «forsettlig» slik at det omfatter bevisste handlinger, også der rettighetshaver ikke vet at handlingen utgjør et mislighold, vil heller ikke forbrukerens vern svekkes betraktelig. Til forskjell fra finansavtaleloven av 1999 oppstiller finansavtaleloven av 2020 også et krav om at rettighetshaveren «måtte forstå» at misligholdet «kunne innebære en nærliggende fare for» misbruk. En forsettlig handling vil uansett ikke være tilstrekkelig til å konstatere fullt ansvar. Bestemmelsens øvrige vilkår må også være oppfylt.

Formålet til bestemmelsen blir altså oppfylt, selv om forsettsvilkåret utvides ved finansavtaleloven av 2020. Forarbeidenes klare uttalelser må derfor være avgjørende. En slik forståelse av vilkåret vil også i størst grad sikre lojalitet mellom tjenesteyteren og kunden, samt sikre en balanse mellom partene. Forbrukeren vil få et sterkt vern, men tjenesteyteren vil også ha en adgang til å rette krav mot rettighetshavere som har opptrådt svært klanderverdig i forhold til skaderisikoen, selv om de manglet kunnskap om pliktene sine. Regelen sikrer da en effektiv kontraktåndhevelse. Hensynet til forbrukere som har misforstått kompliserte vilkår og som ikke har opptrådt klanderverdig vil videre også ivaretas ved reglene unnskyldelig rettsvillfarelse.

4 «Måtte forstå»

4.1 Introduksjon

At vilkåret «forsettlig» er oppfylt, er ikke tilstrekkelig for at rettighetshaver skal måtte dekke hele bankens tap ved misbruk av e-signatur. Finansavtaleloven § 3-20 (4) oppstiller også et krav om at rettighetshaveren «måtte forstå» at hans handling kunne innebære en «nærliggende fare» for misbruk. Ordlyden «måtte» tilsier at det kreves mer enn at rettighetshaver burde forstått at misbruk kunne oppstå. Sempel uaktsomhet knyttet til risikoen for skade vil altså ikke være tilstrekkelig. Samtidig tilsier ikke en naturlig forståelse av ordlyden et krav om forsett.

I dette kapittelet skal jeg se nærmere på hva som ligger i vilkåret «måtte forstå». I kapittel 4.2 vil jeg først gjøre rede for bakgrunnen for ordlyden og ordlydsendringen. I kapittel 4.3 skal jeg gjøre rede for hvordan vilkåret «måtte forstå» er oppfattet etter ellers gjeldende regler, før jeg videre i kapittel 4.4 tar for meg hvordan vilkåret i finansavtaleloven § 3-20 (4) skal forstås. I kapittel 4.5 vil jeg gi en sammenfatning av tolkningsfunnene.

4.2 Bakgrunn for ordlyden – Spenningsforhold med PSD 2?

Ordlyden bygger på mindretallets forslag i Innst. 104 L.⁹² Bestemmelsen ble endret for å oppnå en regel som ville «[...] samsvare med de tilsvarende reglene i det reviderte betalingstjenestedirektivet slik disse blir praktisert i Sverige og Danmark, som for øvrig vil samsvare med alminnelige regler om skadeserstatning [...]».⁹³

Departementet ønsket ikke å gå inn for en bestemmelse som krevde kunnskap om skaderisikoen, da de mente at en bestemmelse som oppstilte krav om skyld knyttet til skaderisikoen kunne stå i et spenningsforhold til PSD 2 artikkel 74 nr. 1 annet ledd.⁹⁴ Departementet er ikke klar på hva i PSD 2 art 74 nr. 1 annet ledd de mener vil stride med ordlyden. Første leddet regulerer at rettighetshaveren er ansvarlig for en egenandel på 50 euro

⁹² Innst. 104 L (2020-2021) s. 21

⁹³ Innst. 104 L (2020-2021) s. 22

⁹⁴ Prop. 92 Ls (2019-2020) s. 186

ved uautoriserte betalingstransaksjoner. Uttalelsene i nr. 1 annet ledd omhandler ikke forsettsvilkårets innhold, men legger til grunn et unntak fra egenandelen dersom kunden ikke kunne ha oppdaget den uberettigede tilegnelsen før den uautoriserte betalingen fant sted. Det kan derfor virke som departementet har foretatt en feilhenvisning.

Etter art. 74 nr. 1 4. ledd følger det imidlertid at medlemsstatene kun kan begrense kundens ansvar der kunden hverken har opptrådt svikaktig eller forsettlig har misligholdt sine plikter etter direktivets art. 69. Motsetningsvis tilsier bestemmelsen at medlemsstatene ikke har adgang til å begrense rettighetshaverens ansvar der rettighetshaver forsettlig har misligholdt sine plikter etter direktivets art. 69. Dersom forsettsvilkåret i art. 74 nr. 1, 4. ledd forstås slik at ordlyden «forsettlig mislighold» kun peker på handlingen som utgjør misligholdet, vil et tilleggsvilkår om at rettighetshaver må ha hatt kunnskap om skaderisikoen kunne stå i et spenningsforhold med art. 74 nr. 1 fjerde ledd. I et slikt tilfelle vil ordlyden «måtte forstå» anses å være i fullstendig motstrid med direktivet. Men som redegjort for i kapittel 3.3.4 må det være opp til medlemsstaten å fastlegge grensene for skyldgraden forsett. En regel om at fullt ansvar betinges av kunnskap om skaderisikoen, vil derfor nødvendigvis ikke stå i et spenningsforhold med direktivet.

Om slik motstrid uansett skulle foreligge, ville det kunne få direkte virkninger for forståelsen av § 4-30. At finansavtaleloven § 3-20 står i et spenningsforhold med PSD 2, er ikke i seg selv noe som begrenser lovgiver. Dette er fordi PSD 2 ikke regulerer ansvar ved misbruk av e-signatur. At finansavtaleloven oppstiller et vilkår om at rettighetshaveren må ha hatt kunnskap om skaderisikoen, må som et utgangspunkt ikke anses å stå i et spenningsforhold med PSD 2.

Spørsmålet videre er hva som ligger i vilkåret «måtte forstå».

4.3 Tradisjonell forståelse av ordlyden «måtte forstå»

Vilkåret «måtte forstå» eller lignende formuleringer oppstilles også i andre bestemmelser på privatrettens område, eksempelvis i Lov 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvogn gjer (bilansvarslova – bal) § 7. Bestemmelsen regulerer adgang til å redusere erstatningskravet ved trafikkskader når skadelideren har medvirket til skaden. Etter § 7 fjerde ledd, kan et erstatningskrav falle bort dersom skadelidende vognfører «visste eller måtte vita» at

motorvognen ble brukt i sammenheng med en forbrytelse eller at han var påvirket av alkohol eller andre rusmidler.

I Rt. 1978 s. 321 kommer Høyesterett med generelle uttalelser om hva som ligger i vilkåret «måtte vite» i bal § 7 fjerde ledd.⁹⁵ Her uttaler Høyesterett at: «[e]tter vanlig språkbruk ligger det i «måtte forstå» eller «måtte vite» at man har for seg en situasjon som ut fra en normal bedømmelse gjør en mulig uvitenhet uforståelig».⁹⁶ Slik Høyesterett ser det i Rt. 1978 s. 321 er det altså tale om en objektiv vurdering. Ordlyden «måtte forstå» oppstiller ikke et subjektivt forsettskrav, men det kreves mer enn grov uaktsomhet. Nygaard har beskrevet vilkåret som en mellomting mellom forsett og uaktsomhet.⁹⁷ Det kreves altså en sterk form for grov uaktsomhet, men kunnskapskravet er ikke så strengt at det kreves forsett.

Tidligere Lov 22. mai 1902 almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902 – strl. 1902)⁹⁸ § 317 om heleri oppstilte også et vilkår om at lovbrøteren «vidste eller maatte forstå» at gjenstanden var et utbytte fra en straffbar handling. I Rt. 1908 s. 776 oppstod det spørsmål om vilkåret «maatte forstå» oppstilte et krav om forsett med hensyn til om gjenstanden utgjorde et utbytte fra en straffbar handling. Høyesterett fastslo her at bestemmelsen oppstilte et krav om forsett. En forklaring på en slik forståelse av ordlyden var at når det brukes sammen med vilkåret «vidste» var det for å presisere at også sannsynlighetsslutninger om forholdet var tilstrekkelig.⁹⁹ Vilåret har altså blitt forstått som et krav til sannsynlighetsforsett i den tidligere heleribestemmelsen i strl. av 1902 § 317.¹⁰⁰

Dersom man skal legge til grunn en naturlig forståelse av ordlyden i samsvar med slik vilkåret er forstått etter bal. § 7 fjerde ledd, blir vurderingstemaet om rettighetshaveren sto overfor en situasjon som gjør en mulig uvitenhet om skaderisikoen uforståelig ut fra en normal bedømmelse. Dersom vilkåret heller forstås slik «måtte forstå» ble tolket etter den tidligere heleribestemmelsen (strl. § 317) i straffeloven av 1902, oppstiller vilkåret et krav om sannsynlighetsforsett.

⁹⁵ Saken gjaldt spørsmål om bortfall av erstatning for en passasjer i en bilulykke etter dagjeldende bal. § 7 3. ledd bokstav c.

⁹⁶ Rt.1978 s. 321 s. 325

⁹⁷ Nygaard, *Skade og ansvar* (2007) s. 397

⁹⁸ Lov 22. mai 1902 almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902 – strl. 1902), versjon fra 22.05.1902 til 12.06.1981.

⁹⁹ Andenæs, *Formuesforbrytelsene* (1967) s. 181.

¹⁰⁰ Andenæs, *Formuesforbrytelsene* (1967) s. 181.

4.4 «Måtte forstå» etter finansavtaleloven § 3-20 (4)

4.4.1 Ordlyd og forarbeider

Vilkåret «måtte forstå» har i ulike sammenhenger blitt forstått som et krav om kvalifisert grov uaktsomhet, men også som et krav om sannsynlighetsforsett. Spørsmålet er hvilken forståelse som må legges til grunn ved forståelsen av § 3-20 (4). Begge forståelsene kan ligge innenfor ordlyden over jf. kapittel 4.3. Likevel trekker ordlyden «måtte forstå» mest i retning av at det ikke oppstilles et forsettskrav. Dette styrkes av det faktum at «måtte forstå» ikke suppleres med vilkåret «visste», som mer naturlig peker på et faktisk kunnskapskrav. Isolert trekker ikke ordlyden i retning av et forsettskrav. Formålet med ordlydsendringen i § 3-20 (4) var imidlertid å etablere en regel som ville samsvare med de

[...] tilsvarende reglene i det reviderte betalingstjenestedirektivet slik disse blir praktisert i Sverige og Danmark, som for øvrig samsvarer med alminnelige regler om skadeserstatning hvor forsett foreligger når skadevolderen holder det for mest sannsynlig («måtte forstå») at den aktuelle skaden vil inntreffe som et resultat av skadelidtes handling.¹⁰¹

Dette indikerer at forarbeidene forutsatte at vilkåret innebar et krav om forsett knyttet til skaderisikoen, i samsvar med det erstatningsrettslige forsettskravet.

Grensene mellom grov uaktsomhet og forsettlig skadeforvoldelse kommer sjeldent på spissen innen erstatningsretten, da ansvar som regel inntreder der skadevolder har opptrådt uaktsomt. Der forsettskravet likevel kommer på spissen er det konstatert at forsett vil foreligge dersom «[...] skadevolderen har regnet med at skaden med sikkerhet ville inntre som følge av handlingen, eller at det var sannsynlighetsovervekt for det».¹⁰² I *Skade og ansvar* legger Nygaard til grunn at forsett innebærer at «[...] skadevaldaren var klar over handlinga og det skadepotensialet den innebar».¹⁰³ Det erstatningsrettslige forsettskravet bygger altså på et krav om sannsynlighetsforsett knyttet til skaderisikoen. Dersom bestemmelsen skal forstås i samsvar

¹⁰¹ Innst. 104 L (2020-2021) s. 22

¹⁰² Lødrup og Kjelland, (2009), s. 129

¹⁰³ Nygaard, (2007), s. 166

med det erstatningsrettslige forsettskravet må rettighetshaveren ha ansett skaden som sikker eller over 50% sannsynlig.

Samtidig skulle ordlysendringen bidra til at den norske regelen skulle samsvare med de «[...] tilsvarende reglene i det reviderte betalingstjenestedirektivet slik disse blir praktisert i Sverige og Danmark».¹⁰⁴ Formålet var altså også å etablere en regel som harmoniserte med direktivet slik det er praktisert i våre naboland. Hvordan skyldvurderingen praktiseres i Danmark og Sverige er derfor av betydning. Spørsmålet er om disse kildene gir retningslinjer for hvordan vilkåret «måtte forstå» skal praktiseres.

4.4.2 PSD 2 i Danmark

PSD 2 art 74 er som nevnt gjennomført i den danske betalingsloven § 100 5 stk.¹⁰⁵ Etter bestemmelsen blir kunden ansvarlig for hele tapet der:

[...] betaleren med forsæt har opplyst den personlige sikkerhedsforanstaltning til den, der har foretaget den uberettigede anvendelse, og at det er sket under omstændigheder, hvor betaleren indså eller burde have indset, at der var risiko for misbrug.

Det kreves altså at rettighetshaveren, når han oppga sin e-signatur, «indså eller burde have indset, at der var risiko for misbrug». Ordlyden «indså eller burde have indset, at der var risiko for misbrug» oppstiller et krav om at rettighetshaver har kunnskap om, eller i hvertfall burde hatt kunnskap om, at det var en risiko for misbruk. Kunnskapen må foreligge på det tidspunktet rettighetshaveren utleverte signaturen. Etter ordlyden «burde have indset» kan det fremstå som at det er tilstrekkelig at rettighetshaveren var uaktsom med tanke på risikoen for misbruk. Ordlyden kan sammenlignes med det norske culpaansvaret, hvor ansvar inntreder der A burde ha innsett handlingens skadeevne, og derfor burde ha handlet annerledes.¹⁰⁶

Likevel trekker forarbeidene til den danske bestemmelsen i retning av et krav om at rettighetshaveren hadde forsett om tapet. I forarbeidene fremgår det at bestemmelsen innebærer at rettighetshaver ikke blir ansvarlig der «[...] hvor betaler uforvarende har overlatt den personlige sikkerhedsforanstaltning til andre, eksempelvis i forbindelse med phishing [...] idet

¹⁰⁴ Innst. 104 L (2020-2021) s. 22

¹⁰⁵ LFF 2017-03-15 nr. 157, Hele dokumentet i spalter, s. 174

¹⁰⁶ Hagstrøm og Stenvik, (2019) s. 164

betaler ikke overdrog den personlige sikkerhedsforanstaltning med forsæt på at der skal foretages den uberettigede anvendelse».¹⁰⁷ Dette trekker i retning av at vilkåret «indså eller burde have indset» i den danske bestemmelsen oppstiller et krav om forsett. Samtidig er det også uttalelser i forarbeidene som indikerer at vilkåret ikke oppstiller et krav om forsett. I merknadene til § 100 5 stk uttales det at «[b]estemmelsen understreger, at betaleren selv hæfter for tab, der opstår ved, at betaleren ved groft uforsvarlig adfærd eller bedrageri har muliggjort den uberettigede anvendelse».¹⁰⁸ Dette kan tilsi at det kun oppstilles et krav om «groft uforsvarlig atfærd» i relasjon til risikoen for misbruk.

I en avgjørelse fra Danske domstoler ble det tatt stilling til innholdet i betalingsloven § 100, 5 stk.¹⁰⁹ Saken gikk for Vestre Landsrett, som er under Høyesterett i det danske domstolshierarkiet.¹¹⁰ Avgjørelsen er ikke fra dansk sisteinstans, men kan likevel belyse hvordan bestemmelsen praktiseres i Danmark. Saken gjaldt et tilfelle av vishing hvor bankens kunde hadde blitt oppringt av en som utga seg for å være en representant fra Nets. Svindleren fortalte kunden at hun hadde vært utsatt for et hackerangrep og lurte kunden til å oppgi sin e-signatur. Svindleren misbrakte kundens e-signatur til å gjennomføre seks transaksjoner fra kundens konto. Spørsmålet i saken var om kunden, ved å utlevere sin e-signatur over telefon til svindleren oppfylte vilkårene i § 100 5 stk, slik at kunden måtte bære hele tapet. Et sentralt spørsmål i saken var om § 100 5 stk oppstilte et krav om at kunden måtte ha forsett om skaderisikoen.

At kunden frivillig hadde oppgitt sin BankID medførte at vilkåret «med forsæt har oplyst» var oppfylt og § 100 5. stk kom til anvendelse dersom bestemmelsens øvrige vilkår var oppfylt.¹¹¹ Landsretten uttalte at § 100 5 stk sitt vilkår «indså eller burde have indset, at der var risiko for misbruk» ikke oppstilte et krav om at rettighetshaveren måtte ha forsett om misbruket.¹¹² Ved vurderingen av om kunden «indså eller burde have indset, at det var risiko for misbrug» oppstilte Landsretten et krav om «[...] høj grad af uagtsomhed [...]».¹¹³

¹⁰⁷LFF 2017-03-15 nr. 157, Hele dokumentet i spalter, s. 174

¹⁰⁸LFF 2017-03-15 nr. 157, Hele dokumentet i spalter, s. 174

¹⁰⁹ U.2023.979 VLR

¹¹⁰ Domstol.dk, *Overordnede retter*, (lest 11.04.2023)

¹¹¹ U.2023.979 VLR s. 987

¹¹² U.2023.979 VLR s. 987

¹¹³ U.2023.979 VLR s. 987

Selv om forarbeidene til den danske bestemmelsen kan indikere at det etter dansk rett oppstilles et krav om forsett knyttet til risiko for misbruk, tilsier både ordlyden i den danske bestemmelsen, og dansk rettspraksis at dette ikke er tilfellet. Slik PSD 2 art 74 er praktisert i dansk rett, oppstilles det altså ikke et krav om forsett knyttet til skaderisikoen slik det norske erstatningsrettslige forsettskravet forutsetter. Ved bedømmelsen av om kunden «indså eller burde have indset, at det var risiko for misbrug» kreves det en grovere form for uaktsomhet.

4.4.3 PSD 2 i Sverige

I Sverige er PSD 2 art 74 gjennomført i Lag om betaltjänster kap. 5a § 3.¹¹⁴ Bestemmelsen regulerer ansvarsfordelingen ved uautoriserte betalingstransaksjoner. Det følger av § 3 (2) siste punktum at dersom kontohaveren har «handlat särskilt klandervärt ansvarar han eller hon dock för hela beloppet». Ordlyden «särskilt klandervärt» tilsier at rettighetshaver må ha foretatt en handling som han er sterkt å bebreide for. Etter bestemmelsens ordlyd oppstilles det ikke et krav om forsett hverken til misligholdet eller til skaderisikoen.

I de svenske forarbeidene følger det at vilkåret «särskilt klandervärt» tar sikte på å omfatte illojale og støtende handlinger hvor rettighetshaveren fullstendig har tilsidesatt tilbyderens interesser. Det uttales at:

[b]estämmelsen riktar in sig på situationer då kontohavaren agerat så klandervärt i förhållande till betaltjänstleverantören att det skulle vara stötande att denne behövde stå för någon del av beloppet. Det ska närmast röra sig om fall där kontohavaren genom sitt handlande får anses ha varit likgiltig till risiken för obehöriga transaktioner.¹¹⁵

Den svenske Høyesterett har nylig tatt stilling til hva som ligger i vilkåret «särskilt klandervärt».¹¹⁶ Saken gjaldt et tilfelle av vishing hvor kunden var blitt kontaktet av en person som utga seg for å ringe fra Skandinaviska Enskilda Banken, som kunden også var kunde hos. Kunden ble lurt til å oppgi sin e-signatur til svindleren. Ved å oppgi sin e-signatur klarte

¹¹⁴ Prop 2017/18:77 s. 370

¹¹⁵ Prop 2009/10:122 s. 29, utgjør forarbeidene til den tidligere § 6 i den tidligere loven om obehöriga transaktioner med betalningsinstrument. Det fremgår av forarbeidene til kap. 5a § 3 at § 3 i den gjeldende svenske loven om betaltjänster tilsvarer § 6 i den tidligere loven om obehöriga transaktioner med betalningsinstrument. Uttalelsene i Prop 2009/10:122 har derfor betydning for forståelsen av § 3. se bemerkningene til kap. 5 a § 3 i Prop 2017/18:177 s. 370.

¹¹⁶ NJA 2022 s. 522

svindleren å etablere en ny e-signatur i kundens navn. Svindleren benyttet så e-signaturen til å gjennomføre uautoriserte betalinger fra kundens konto i den andre banken han var kunde hos. Spørsmålet i saken var om kunden hadde handlet «særskilt klandervært» og derfor måtte være ansvarlig for hele det tapet. I den forbindelse uttalte Högsta domstolen at «[...] för att konsumentens agerande ska anses särskilt klandervärt krävs något mer än ett agerande som är grovt vårdslöst».¹¹⁷ Det kreves altså noe mer enn grov uaktsomhet.

Etter domstolens vurdering vil et «særskilt klandervært agerande» foreligge «[...] om konsumenten var medveten om, dvs. faktisk insåg, att det fanns en risk för en obehörig transaktion, men ändå agerade på ett sätt som innebar ett brott mot 5 kap. 6 §».¹¹⁸ Uttalelsen peker i retning av at et forsettskrav hvor kunden må ha hatt faktisk kunnskap om skaderisikoen. Domstolen presiserer imidlertid at «[b]edömningen av om en konsument har agerat särskilt klandervärt ska i princip göras objektivt, dvs. utifrån hur en konsument av motsvarande slag i samme situation typiskt sett skulle ha agerat».¹¹⁹ Det avgjørende er altså ikke kundens faktiske forståelse av skaderisikoen, men hvordan skaderisikoen objektivt sett fremstod. Dette peker i retning av et krav som ikke svarer til det norske forsettskravet.

Högsta domstolens forståelse av vilkåret «særskilt klandervært» etter den svenske bestemmelsen sammenfaller heller med den alminnelige forståelsen av vilkåret «måtte vita» som er lagt til grunn i bal. § 7 fjerde ledd. Det er tale om et vilkår som står i en mellomstilling mellom grov uaktsomhet og forsett. Det kreves noe mer enn det grovt uaktsomme, men likevel er det ikke et krav om at kunden hadde faktisk subjektiv kunnskap om skaderisikoen. Det avgjørende er hvordan en tilsvarende person objektivt sett ville oppfattet risikoen.

Både svensk og dansk rett har etablert et kunnskapskrav knyttet til skaderisikoen som ikke er sammenfallende med det erstatningsrettslige forsettskravet. Det oppstilles et krav om kvalifisert form for grov uaktsomhet i likhet med den alminnelige forståelsen av vilkåret «måtte forstå» slik det er forstått i bal. § 7. Det foreligger altså motstridende uttalelser i forarbeidene til § 3-20 (4). På den ene siden ønsker de å oppstille en lovregel som samsvarer med det erstatningsrettslige forsettskravet som krever forsett om skadepotensialet. På den andre siden

¹¹⁷ NJA 2022 s. 522 avs. 25

¹¹⁸ NJA 2022 s. 522 avs. 27

¹¹⁹ NJA 2022 s. 522 avs. 28

ønsker de samtidig at bestemmelsen skal samsvare med hvordan PSD 2 er gjennomført i Danmark og Sverige, hvor det ikke oppstilles et forsettskrav.

4.4.4 Formålsbetraktninger og reelle hensyn

Ut fra formålet om at ansvar skal skjerpes ut fra utvist grad av skyld, kan klanderbetraktninger tilsi at det bør oppstilles et krav om forsett. En rettighetshaver som deler sin e-signatur med en annen, til tross for at han anser at misbruk som sannsynlig, har handlet mer klanderverdig enn en rettighetshaver som ikke anså et slikt tap som sannsynlig. I det førstnevnte tilfellet har rettighetshaveren opptrådt svært illojalt overfor medkontrahenten, noe som begrunner et omfattende ansvar.

Også der rettighetshaver ikke har handlet med forsett om skaderisikoen, kan det foreligge en svært klanderverdig tilsidesettelse av tjenesteyters interesse til fordel for ens egne interesser. Dette kan særlig gjelde i de tilfeller hvor BankID deles med nærstående, der hvor risikoen for misbruk må anses som stor. Selv om rettighetshaver ikke har et faktisk forsett om at delingen vil medføre misbruk, kan forholdene likevel tilsi at rettighetshaver er å bebreide for tapet og bør bære ansvaret for risikoen som rettighetshaveren bidro til å skape.

Et sentralt formål med § 3-20 er å sikre en god balanse mellom tjenesteyter og kunden, samt gi et styrket forbrukervern.¹²⁰ En regel som krever forsett om skaderisikoen, vil gi sterkest vern til forbrukeren. Dette taler i retning av at vilkåret skal tolkes i samsvar med det erstatningsrettslige forsettskravet. Samtidig må også hensynet til tjenesteyter ivaretas. Dersom det oppstilles en regel om forsett knyttet til skaderisikoen vil banken ha bevisbyrden for at rettighetshaver visste at delingen medførte en risiko for misbruk jf. finansavtaleloven § 3-6 (3). Bevistekniske hensyn tilser at vilkåret «måtte forstå» ikke oppstiller krav om forsett. En regel som krever forsett vil være vanskelig å praktisere, noe som har begrunnet hvorfor det kontraktsrettslige forsettskravet ikke generelt oppstiller et krav om forsett knyttet til skaderisikoen. Hagstrøm forklarer problematikken slik:

Siden forsett dreier seg om bevissthetsforestillinger, ville et krav om sannsynlighetsforsett også med hensyn til følgen være helt upraktikabelt, idet parten lett måtte frifinnes for påstand om ikke å ha holdt følgene som sikre eller overveiende

¹²⁰ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 10

sannsynlige. Det er av disse grunner lovgiveren innenfor kontraktsretten har innført et krav om «var eller måtte være kjent med» i en rekke bestemmelser som i prinsippet bygger på forsett, men innebærer en bevislempelse.¹²¹

Dersom vilkåret «måtte forstå» tilsier at rettighetshaver må ha ansett muligheten for mislighold som over 50% sannsynlig, vil ansvar bortfalle så lenge rettighetshaver regnet med eller trodde at misbruk ikke ville skje. Dette må gjelde selv om delingen av BankID skjedde under svært klanderverdige forhold, for eksempel dersom rettighetshaver delte sin BankID med en nærstående som har misbrukt denne tidligere. Hensynet til tjenesteyter, særlig i lys av de strenge beviskravene som følger av § 3-6 (3), tilsier derfor at «måtte forstå» bør tolkes i samsvar med slik vilkåret er forstått etter bal. § 7 fjerde ledd. Det vil da stilles høye krav til at vilkåret er oppfylt, da grov uaktsomhet ikke vil være tilstrekkelig, samtidig som vilkåret innebærer en bevislempelse for tjenesteyter.

En regel som ikke krever subjektiv kunnskap, men som tar opp i seg former for kvalifisert grov uaktsomhet, vil kunne pålegge rettighetshaveren ansvar der hans handling må anses så klanderverdig at han er nærmest til å bære risikoen. Ut fra allmennpreventive hensyn vil en slik regel i større grad bidra til forsiktighet ved deling av BankID, men samtidig vil regelen verne de som blir lurt til å oppgi sin BankID til svindlere som utgir seg for å være bankens representanter. Man vil da få en regel som fanger nyansene i situasjonen misbruket oppstår i. Hvor grensene for ansvarsutmåling vil bero på den konkrete situasjonen og under hvilke omstendigheter rettighetshaver delte sin BankID.

4.5 Sammenfatning

Vurderingstemaet etter vilkåret «måtte forstå» må derfor være om rettighetshaveren sto overfor en situasjon som gjør en mulig uvitenhet om risikoen for skade uforståelig ut fra en normal bedømmelse. Forarbeidene åpner både for en løsning hvor vilkåret krever forsett om skaderisikoen og en forståelse hvor vilkåret er oppfylt ved kvalifisert grov uaktsomhet. Likevel følger det naturlig av ordlyden at vilkåret ikke oppstiller et krav om forsett. Dette må være

¹²¹ Hagstrøm m. fl, (2021) s. 503

avgjørende. En slik forståelse vil og i størst grad samsvare med slik PSD 2 er praktisert i Sverige og Danmark, og vil i best grad ivareta bestemmelsens formål.

5 «Nærliggende fare»

5.1 Introduksjon

Som redegjort for over stiller vilkåret «måtte forstå» et krav om kvalifisert grov uaktsomhet knyttet til skaderisikoen. Videre presiserer bestemmelsen at rettighetshavers kunnskap må knytte seg til hvorvidt misligholdet «kunne innebære en nærliggende fare» for misbruk. At det kreves at misligholdet «kunne innebære» en fare for misbruk, tilsier at det kun må foreligge en mulighet for at misligholdet fører til en misbruksrisiko. Det oppstilles ikke et krav om at rettighetshaver måtte forstå at hans handling faktisk førte til en «nærliggende fare»

Ordlyden «nærliggende fare» oppstiller videre et krav til misbruksrisikoen, og gir veiledning for hvor nær risikoen for misbruk må være. I den forbindelse er spørsmålet om det vil være tilstrekkelig at det foreligger en generell risiko for misbruk eller om det kreves en mer konkret risiko. Hvilke krav som stilles til risikoens karakter vil ha betydning for vurderingen av når rettighetshaver «måtte forstå» at hans handling kunne innebære at en slik risiko materialiserte seg. Hvilke krav som stilles til rettighetshavers kunnskap om risikoen for misbruk skal jeg derfor ta stilling til i det følgende kapittelet.

5.2 «Nærliggende fare» - etter andre regler

Vilkåret «nærliggende fare» finner vi også igjen i straffeprosessen. Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven – strpl) § 171 første ledd, nr. 2 regulerer adgang til pågrepelse der hvor det foreligger «nærliggende fare for at han vil forspille bevis i saken». I forarbeidene til strpl. § 171 fremgår det at vilkåret «nærliggende fare» tilsier at det «må eksistere en reell mulighet for siktede til å ødelegge eller forspille bevis, og en sannsynlighet for at han vil gjøre bruk av denne mulighet».¹²² I HR-2019-351-U er vilkåret forklart slik at det «[...] må foreligge en reell fare for at siktede vil forspille bevis, og at der sannsynlighetsovervekt for at denne muligheten vil bli benyttet». Det er altså gjeldende rett etter strpl. § 171 første ledd, nr. 2 at vilkåret «nærliggende fare» oppstiller et krav om en reell risiko, hvor det må fremstå som sannsynlig at risikoen vil materialisere seg i skade.

¹²² Ot.prp.nr.53 (1983-1984) s. 164

5.3 «Nærliggende fare» etter finansavtaleloven § 3-20 (4)

Selve ordlyden «nærliggende fare» tilsier at risikoen for misbruk må være synlig for rettighetshaver. Etter ordlyden kan det både omfatte de tilfeller hvor det foreligger en generell og synlig risiko for misbruk, og de tilfeller hvor risikoen fremstår mer konkret og reell. Likevel er det nok mer naturlig å oppfatte ordlyden «nærliggende» som at risikoen for misbruk må være synlig og konkret. Deling av BankID i seg selv vil alltid innebære en teoretisk mulighet for misbruk. Dersom vilkåret skal forstås slik at en generell risiko for misbruk er tilstrekkelig til å konstatere «nærliggende fare», vil konsekvensen være at enhver deling av BankID vil oppfylle vilkåret.¹²³ Når lovgiver velger å bruke ordet «nærliggende fare» fremfor kun «fare» for misbruk tilsier dette at det faktisk må være tale om en reell fare. Det kreves etter ordlyden naturlig noe mer enn en generell fare, da faren må være nær. Ordlyden trekker i retning av en forståelse av vilkåret som samsvarer med slik «nærliggende fare» er forstått etter strpl. § 171 første ledd, nr. 2.

Uttalelser i Innst. 104 L peker også i retning av at en generell risiko for misbruk ikke vil være tilstrekkelig for å oppfylle vilkåret. Det fremgår her at det faktisk at andre kjenner til den personlige sikkerhetsinformasjonen ikke alene er tilstrekkelig for å konstatere «[...] at vedkommende måtte forstå at det forelå en nærliggende fare for misbruk».¹²⁴ Her forutsettes det at en generell risiko for misbruk ikke er tilstrekkelig for å konstatere at rettighetshaveren «måtte forstå» at misligholdet kunne innebære en «nærliggende fare» for misbruk. Det er naturlig å forstå uttalelsen slik at vilkåret «nærliggende fare» oppstiller et krav om en konkret og reell risiko for misbruk.

Formålet med § 3-20 er å skjerpe ansvaret ut fra utvist skyld.¹²⁵ Jo mer synlig risikoen for misbruk er, desto mer klanderverdig må rettighetshaveren anses å ha opptrådt. Dersom rettighetshaver deler sin BankID med andre og det foreligger en konkret og reell risiko for misbruk, vil rettighetshavers deling i slike tilfeller innebære en bevisst tilsidesettelse av tjenesteyterens interesser. Handlingen vil da kunne kategoriseres som så illojal og klanderverdig at rettighetshaveren i slike tilfeller er nærmest til å bære risikoen for det tapet banken opplever. Ved vurderingen av om misbruk fremstod som en reell mulighet vil det også

¹²³ Kjørven, Høgberg og Woxholt, (2021) s. 364

¹²⁴ Innst. 104 L (2020-2021) s. 21-22

¹²⁵ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 358

være naturlig å ta utgangspunkt i faktorer som hvem rettighetshaver utleverte informasjonen til, hvilken relasjon personen har til vedkommende, og under hvilke omstendigheter utleveringen fant sted. Man vil da kunne vurdere ansvar ut fra hvor klanderverdig rettighetshaveren har opptrådt ut fra forholdene slik de var ved misbruket. Vurderingen vil da bli mer nyansert, slik at det kun er i de mest klanderverdige tilfeller at fullt ansvar pålegges rettighetshaveren.

Et vilkår som kun stiller krav til en generell risiko vil derimot også omfatte de mindre klanderverdige handlinger, som for eksempel der rettighetshaver blir lurt av en svindler til å oppgi sin BankID. Ut fra klanderbetraktninger, vil det derfor ha de beste grunner for seg å tolke «nærliggende fare» slik at det må foreligge en reell og konkret risiko for misbruk.

Formålet med finansavtaleloven § 3-20 er som nevnt å sikre en god balanse mellom tjenesteyter og kunden, og herunder styrke forbrukervernet.¹²⁶ Ved å oppstille et krav om konkret og reell risiko for misbruk, vil regelen i større grad ivareta hensynet til forbrukeren og sikre god balanse mellom tjenesteyter og kunden. Regelen vil kunne pålegge fullt ansvar der forbrukeren bevisst har tilsidesatt tjenesteyterens interesser til fordel for egne interesser, men samtidig verne forbrukere som ikke har opptrådt med en slik grad av klander.

Som nevnt innledningsvis vil vilkåret «kunne innebære» likevel tilsi at det kun kreves at rettighetshaver måtte forstå at det var en mulighet for at misligholdet innebar en konkret, reell og sannsynlig fare for misbruk. Det kreves ikke at rettighetshaver måtte forstå at misligholdet faktisk medførte en konkret, reell og sannsynlig fare for misbruk. Ordlyden virker å lempe kravet til hvor sannsynlig faren for misbruk må ha fremstått for rettighetshaver.

Lojalitetsbetraktninger og klanderbetraktninger tilsier også at det ikke kan oppstilles et krav om at rettighetshaver måtte forstå at handlingen medførte en konkret, reell og sannsynlig fare. Dersom rettighetshaver måtte forstå at delingen kan medføre en mulighet for en «nærliggende fare» for misbruk, bør rettighetshaver ikke dele sin e-signatur. Dersom han likevel gjør det, har rettighetshaveren handlet svært klanderverdig overfor tjenesteyter, og opptrådt illojalt ved å sette egne interesser foran tjenesteyterens interesse.

Selv om ordlyden «kunne», medfører at rettighetshaver kun måtte forstå at misligholdet medførte en mulighet for en konkret, reell og sannsynlig fare for misbruk, må det nok likevel

¹²⁶ Prop. 92 LS (2019-2020) s. 10

foreligge mer enn en hypotetisk mulighet. Vilkåret må tolkes kontekstuellet i samsvar med vilkåret om «nærliggende fare». Det må altså likevel foreligge konkrete holdepunkter for at det kunne oppstå en konkret og reell fare for misbruk. Hvor grensen går for å anse vilkåret for oppfylt er ikke klart, men hensynet til forbrukeren og formålet om å sikre god balanse mellom tjenesteyter og forbruker tilsier at det må fremstå som nokså sannsynlig at misligholdet skapte en mulighet for «nærliggende fare» for misbruk.

5.4 Sammenfatning

Vilkåret «nærliggende fare», oppstiller altså et krav om en konkret og reell risiko for misbruk. Mer konkrete forhold ved misligholdet vil få betydning for vurderingen av hvorvidt fullt ansvar skal inntre for rettighetshaver, og vurderingen vil fange opp de mer klanderverdige handlinger. I sammenheng med vilkåret «måtte forstå» blir det tale om en objektiv vurdering av om forholdene var slik at en uvitenhet om risikoens nærhet ut fra en normal bedømmelse fremstår som uforståelig.

Når det gjelder hvor sannsynlig det må være at misligholdet fører til misbruk virker ordlyden «kunne innebære» å lempe kravet til sannsynlighet i noe grad slik at det ikke kreves sannsynlighetsovervekt for at misbruk vil skje. Det kreves kun at misligholdshandlingen kan medføre en «nærliggende fare» for misbruk. Det må nok likevel kreves mer enn en hypotetisk mulighet for at misligholdet fører til en «nærliggende fare».

6 Avsluttende bemerkninger

For å fremme digitale løsninger, er det viktig å sikre tillit til bruken av de digitale løsningene. Finansavtaleloven av 2020 vil bidra til at tilliten til e-signaturløsninger styrkes. Ved ikrafttredelsen av finansavtaleloven av 2020, har rettighetshaverens vern ved misbruk av e-signatur blitt betraktelig styrket. Fra en regel hvor fullt ansvar kunne inntre dersom rettighetshaveren hadde handlet uaktsomt, følger det nå av finansavtaleloven av 2020 at fullt ansvar begrenses til de tilfeller hvor rettighetshaveren har misligholdt sine plikter «forsettlig slik at rettighetshaveren måtte forstå at misligholdet kunne innebære en nærliggende fare for» misbruk.

Det er gode grunner til å flytte ansvar for tap over på tjenesteyter. Det er tjenesteyter som har lagt til rette for at BankID kan brukes ved inngåelse av finansielle avtaler, og det er tjenesteyteren som i stor grad nyter godene digitaliseringen fører med seg. Selv om rettighetshaveren får et gode gjennom at finansielle tjenester blir mer effektive og mer tilgjengelige, er det en løsning som er svært kostnadsbesparende for bankene. Ved å flytte risikoen for tap over på tjenesteyteren vil tjenesteyteren få et incentiv til å etablere bedre rutiner ved utbetaling av kreditt/lån. I tråd med pulveriseringshensynet vil tjenesteyteren også i større grad enn forbrukeren ha evne til å dekke tap som kan oppstå ved misbruk av BankID.

I noen tilfeller vil det likevel være grunn til at rettighetshaver burde bære ansvaret for tapet tjenesteyteren opplever ved misbruk e-signatur, noe som gjenspeiles i finansavtaleloven § 3-20 (4). Rettighetshavers ansvar etter finansavtaleloven av 2020 beror på graden av utvist skyld. Som vist i kapittel 3 vil det være nærliggende å forstå kravet om «forsettlig» mislighold etter finansavtaleloven av 2020 som oppfylt ved bevisste handlinger. Ved en slik forståelse innebærer § 3-20 (4) en endring av vilkåret «forsettlig» sammenlignet med slik vilkåret har blitt praktisert etter finansavtaleloven av 1999 § 35. Selv om finansavtaleloven av 2020 § 3-20 (4), til forskjell fra finansavtaleloven av 1999, ikke oppstiller et krav om at rettighetshaver må ha visst at hans handling utgjorde et mislighold, vil terskelen for ansvar likevel være høy.

Etter finansavtaleloven av 2020 kreves det nemlig også at rettighetshaveren «måtte forstå» at misligholdet «kunne innebære en nærliggende fare for misbruk». Som vist i kapittel 4 er det nærliggende å forstå vilkåret «måtte forstå» slik at det ikke kreves forsett om skaderisikoen. Vilkåret befinner seg i en mellomstilling mellom grov uaktsomhet og forsett. Vilkåret bygger i

prinsippet på forsettskravet, men innebærer en bevislempelse ved at det foretas en objektiv vurdering. I vilkåret «nærliggende fare» ligger det et krav om en konkret, reell og sannsynlig risiko for misbruk. For å bli ansvarlig må rettighetshaveren ved misligholdet altså ha stått overfor en situasjon, hvor en mulig uvitenhet om at hans handling kunne skape en konkret, reell og sannsynlig risiko for misbruk, må anses uforståelig ut fra en normal bedømmelse. Dersom dette er tilfellet og han har utført misligholdshandlingen bevisst, vil rettighetshaveren bli ansvarlig for hele tapet tjenesteyteren kan gjøre gjeldende.

Ved å operere med slike kunnskapskrav vil balansen mellom tjenesteyter og forbruker best ivaretas. Tjenesteyterens interesser ivaretas ved at rettighetshaveren får et incentiv til å sette seg inn i BankID-avtalens vilkår, og et incentiv til å være varsom med deling av BankID. Samtidig vil hensynet til forbrukeren ivaretas ved at det etableres en høy terskel for å pålegge rettighetshaver ansvaret for bankens fulle tap. Det vil etter finansavtaleloven av 2020 kreves at rettighetshaveren må ha opptrådt svært klanderverdig i forhold til skaderisikoen. Regelen vil kun omfatte de mest illojale og klanderverdige tilfellene, hvor deling har skjedd under forhold hvor det må ha vært klart for rettighetshaver at delingen innebar en risiko for misbruk.

Litteraturliste

Lover:

- Lov 22. mai 1902 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902 – strl. 1902), versjon fra 22.05.1902 til 12.06.1981.
- Lov 22. mai 1981 nr. 25 Om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven – strpl)
- Lov 25. juni 1999 nr. 46 Om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven)
- Lov 20. mai 2005 nr. 28 Om straff (straffeloven – strl.)
- Lov 18. desember 2020 nr. 146 Om finansavtaler (finansavtaleloven)

Forarbeid og utredninger:

- Ot.prp.nr.53 (1983–1984) Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m m [Lest på lovdata.no/pro]
- Ot.prp.nr.80 (1986–1987) Om A Kjøpslov B Lov om samtykke til ratifikasjon av FN-konvensjonen om kontrakter for internasjonale løsørekjøp, vedtatt 11 april 1980 [Lest på lovdata.no/pro]
- Ot.prp.nr.90 (2003–2004) Om lov om straff (straffeloven) [Lest på lovdata.no/pro]
- Ot.prp.nr.94 (2008–2009) Om lov om endringer i finansavtaleloven mv. (gjennomføring av de privatrettslige bestemmelsene i direktiv 2007/64/EF [Lest på lovdata.no/pro]
- Prop. 92 LS (2019-2020) Lov om finansavtaler (finansavtaleloven) og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutninger nr. 125/2019 og 130/2019 av 8. mai 2019 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/17/EU om kredittavtaler for forbrukere i forbindelse med fast eiendom til boligformål (boliglåndirektivet) og delegert kommisjonsforordning (EU) nr. 1125/2014 [Lest på lovdata.no/pro]
- Innst. 104 L (2020–2021) Innstilling fra justiskomiteen om Lov om finansavtaler (finansavtaleloven). [Lest på lovdata.no/pro]

Høyestrettspraksis:

Rt. 1908 s. 776

Rt. 1978 s. 321

Rt. 1983 s. 205

Rt. 2004 s. 499

Rt. 2006 s. 372

HR-2016-1235-A

HR-2018-1958-A

HR-2019-351-U

HR-2020-2021-A

HR-2022-1752-A

Underrettsavgjørelser:

LE-2021-70115

Nemndspraksis:

FinKN-2022-202

[Lest på lovdata.no/pro]

FinKN-2022-684

[Lest på lovdata.no/pro]

EU-direktiv og forordninger:

Europaparlaments- og
rådsforordning (EU) nr. 910/2014
av 23. juli 2014

Om elektronisk identifikasjon og tillitstjenester for elektroniske transaksjoner i det indre marked og om oppheving av direktiv 1999/93/EF [eIDAS-forordningen transaksjoner basert på eID] [Lest på lovdata.no/pro]

Betalingstjenestedirektivet 2015
(PSD2), Direktiv 2015/2366/EU

Europaparlaments og rådsdirektiv om betalingstjenester i det indre marked, om endring av direktiv 2002/65/EF, 2009/110/EF og 2013/36/EU og forordning (EU) nr. 1093/2010 og om oppheving av direktiv 2007/64/EF. [Lest på lovdata.no/pro]

Utenlandske lover:

Lov nr. 652 af 8. juni 2017]

Om betalinger (betalingsloven) [karnovgroup.dk, Danmark]

Lag (2010:751)

Om betaltjänster [Hentet fra junonj.se, Sverige]

Utenlandske forarbeid:

Prop 2009/10:122

Obehöriga transaktioner med betalningsinstrument [Hentet fra junonj.se, Sverige]

Prop 2017/18:77

Regeringens proposition 2017/18:77 Nye regler om betaltjänster [Hentet fra junonj.se, Sverige]

LFF 2017-03-15 nr. 157

Forslag til lov om betalinger, Hele dokumentet i spalter [Hentet fra karnovgroup.dk, Danmark]

Utenlandske rettsavgjørelser:

NJA 2022 s. 522 HD

BankID-bedrägeriet, Högsta Domstolen, T 4623-21 [Høyesterett, Sverige, hentet fra junonj.se].

U.2023.979 VLR

V.L.D. 9. december 2022i 1.-instanssag 9. afd. BS-2380/2022-VLR, saksnr: BS-2380/2022-VLR [Vestre Landsret, Danmark, hentet fra karnovgroup.dk].

Juridisk litteratur:

Andenæs, Johs

Formuesforbrytelsene, 2. utg., Universitetsforlaget, 1967 [Lest på nb.no].

Falkanger, Aage Thor

«Erstatningsansvar der skyldneren har misligholdt pga villfarelse om det rettslige innholdet i sin kontraktsforpliktelse», i *Fra institutt til fakultet. Jubileumsskrift i anledningen av IRV ved Universitetet i Tromsø feirer 10 år og er blitt til Det juridiske fakultet*, Jens Edvin A. Skoghøy (red.), Pensumtjeneste 1997, s.121-130

Giertsen, Johan

Avtaler, 4 utg., Universitetsforlaget, 2021 [Lest på juridika.no].

Hagstrøm, Viggo, Bruserud, Herman, Alvik, Ivar, Irgens-

Obligasjonsrett, 3. utg., Universitetsforlaget, 2021 [Lest på juridika.no].

Jensen, Harald, Ørstavik, Inger
Berg

Hagstrøm, Viggo og Stenvik, Are *Erstatningsrett*, 2. utg., Universitetsforlaget, 2019
[Lest på juridika.no].

Kjørven, Marte Eidsand “Who Pays When Things Go Wrong? Online Financial Fraud and Consumer Protection in Scandinavia and Europe”. *European Business Law Review*. 2020
[Hentet fra: ssrn.com]

Kjørven, Marte Eidsand,
Høgberg, Alf Petter og Woxholth,
Geir «BankID-opplysninger på avveie – om vilkårene for aktivering av forsettsansvaret etter finansavtaleloven § 35 (3) og ny finansavtalelov § 4-30 (4)», *Lov og rett*, (2021) nr. 6 [Lest på juridika.no].

Krüger, Kai «Om forsett i privatretten – særlig om det forsettlige mislighold», *Lov og Rett* 1968, bind 3, s. 43-79

Krüger, Kai *Transportomlegning: særlig om deviasjon i sjøtransport II*, Universitet i Oslo Det juridiske fakultet, 1973

Lund, Ketil s. 57. «Bemerkninger om noen hovedpunkter i læren om villfarelse», *Jussens Venner*, 1970 [Lest på [Lovdata.no/pro](https://lovdata.no/pro)]

Nygaard, Nils *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2.utg., Universitetsforlaget, 2004

Nygaard, Nils *Skade og ansvar*, 6. utg., Universitetsforlaget, 2007

Lødrup, Peter med Kjelland,
Morten *Lærebok i erstatningsrett*, 6 utg., Gyldendal akademisk, 2009

Rapporter:

Brataas, Ellen Benning, Stokke,
Mira Sofie og Svensson, Amelia «*Rapport om misbruk av eID*», Universitetet i Oslo (SODI rapport 1/2022)

Nettsider: BankId.no	<i>Avtalevilkår for PersonBankID og AnsattBankID – PDS</i> https://www.bankid.no/globalassets/dokumenter/apne-sider/bankid/dnb_pds_personal-v1.1.pdf [Hentet 08.05.2023]
Domstol.dk	<i>Overordnede retter</i> https://www.domstol.dk/om-os/court-banner-overordnede-retter/ [Hentet 11.04.2023]
Finkn.no	<i>Vanlige spørsmål</i> https://www.finkn.no/Vanlige-spoersmaal#98 [Hentet 18.04.2023]
Regjeringen.no	<i>Revidert betalingstjenstedirektiv - PSD 2: Posisjonsnotat,</i> https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2013/okt/revidert-betalingstjenstedirektiv-psd-2.-/id2434721/ [Hentet 13.04.2023]
Snl.no	<i>Nettfiske</i> https://snl.no/nettfiske [Hentet 29.08.2022]
Telenor.no	<i>Fraud, smishing, vishing, phishing, ransomware</i> https://www.telenor.no/om/digital-sikkerhet/2020/artikler/fraud-smishing-vishing-phising-ransomware.jsp [Hentet 15.03.2023]